

Κρίση και προοπτικές ανάπτυξης: οικονομία, εκπαίδευση, δημογραφικό

Νίκος Βέττας
Γενικός Διευθυντής,
Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ)
Καθηγητής Οικονομικών,
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
vettas@iobe.gr

Εκδήλωση - Οικονομία, Εκπαίδευση, και Δημογραφικές Προκλήσεις
ΙΟΒΕ - Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος - Δικηγορικός Σύλλογος Δράμας
Δράμα, 5 Οκτωβρίου 2019

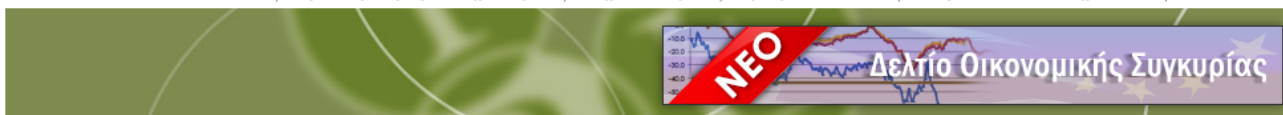
Σειρά μελετών IOBE για την οικονομία



ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ



IOBE | Ερευνητική Δραστηριότητα | Δημοσιότητα | Γραφείο Τύπου | Σωματείο Υποστηρικτών | Επικοινωνία



Ερευνητική Δραστηριότητα

Εκπαίδευση και Οικονομία

Η εκπαίδευση, πέρα από την καθαυτό αξία της, είναι κρίσιμης σημασίας και για τις προοπτικές μιας οικονομίας. Οι υποχρεωτικές βαθμίδες εκπαίδευσης χτίζουν τις βάσεις για την ανάπτυξη δεξιοτήτων και γνώσεων στο σύνολο του εργατικού δυναμικού. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση προσδιορίζει τη διαθεσιμότητα εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού που συμμετέχει στην ανάπτυξη καινοτόμων προϊόντων και εφαρμογών. Η δια βίου εκπαίδευση συνεισφέρει στην περαιτέρω ανάπτυξη και προσαρμογή των δεξιοτήτων των εργαζομένων καθώς εξελίσσονται η τεχνολογία και οι ανάγκες στην οικονομία.

Παράλληλα, οι ευρύτερες συνθήκες στην οικονομία επηρεάζουν σημαντικά τη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος. Η ελληνική κρίση, η δημοσιονομική προσαρμογή που ακολούθησε, η σημαντική μείωση του ΑΕΠ της χώρας, οι αλλαγές στη δομή της απασχόλησης και η αύξηση της ανεργίας, ιδιαίτερα των νέων, έχουν σημαντικές επιπτώσεις για τη χρηματοδότηση του εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά και για τη διασύνδεσή του με την αγορά εργασίας. Η αυξανόμενη φυγή στο εξωτερικό προσωπικού και αποφοίτων της ανώτατης εκπαίδευσης («διαρροή εγκεφάλων») στερεί από τη χώρα πολύτιμο ανθρώπινο κεφάλαιο.

Επομένως, η ανάλυση της αμφίδρομης σχέσης της εκπαίδευσης και της υπόλοιπης οικονομίας στην Ελλάδα, έχει ιδιαίτερη σημασία ως βάση και για την αναζήτηση επιλογών πολιτικής για την ανάπτυξη της χώρας. Το σύστημα εκπαίδευσης θα επηρεάσει καθοριστικά τη νέα δομή της ελληνικής οικονομίας μετά την κρίση. Η ορθή θεσμική αναδιοργάνωση του συστήματος και η στενότερη διασύνδεσή του με την οικονομία και την αγορά εργασίας, είναι προϋποθέσεις για την οικοδόμηση ενός νέου παραγωγικού υποδείγματος που θα βασίζεται στην καινοτομία και την εξασφάλιση.

Σε αυτό το πλαίσιο, το IOBE εξετάζει: α) τα κύρια χαρακτηριστικά του συστήματος εκπαίδευσης στην Ελλάδα και την εξέλιξη τους, με αναφορά στο διεθνές πλαίσιο και σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, β) τις επιπτώσεις της κρίσης και της διαχείρισής της για το σύστημα εκπαίδευσης μετά το 2009, γ) τη διασύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και την ανεργία των νέων επιστημόνων, δ) την ανάπτυξη της ψηφιακής και άλλων νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση, και ε) τη διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής για το εκπαιδευτικό σύστημα.

📄 Εκπαιδευτικές ανισότητες στην Ελλάδα: Πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και επιπτώσεις της κρίσης (14/05/2019)

📄 Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Κρίση και εξέλιξη της δημόσιας και ιδιωτικής δαπάνης (19/03/2019)

📄 Κρίση, δημογραφικές μεταβολές και επιπτώσεις στην εκπαίδευση (17/12/2018)

📄 Εκπαίδευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα: Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις (09/07/2018)

📄 Τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα: Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις (05/07/2017)

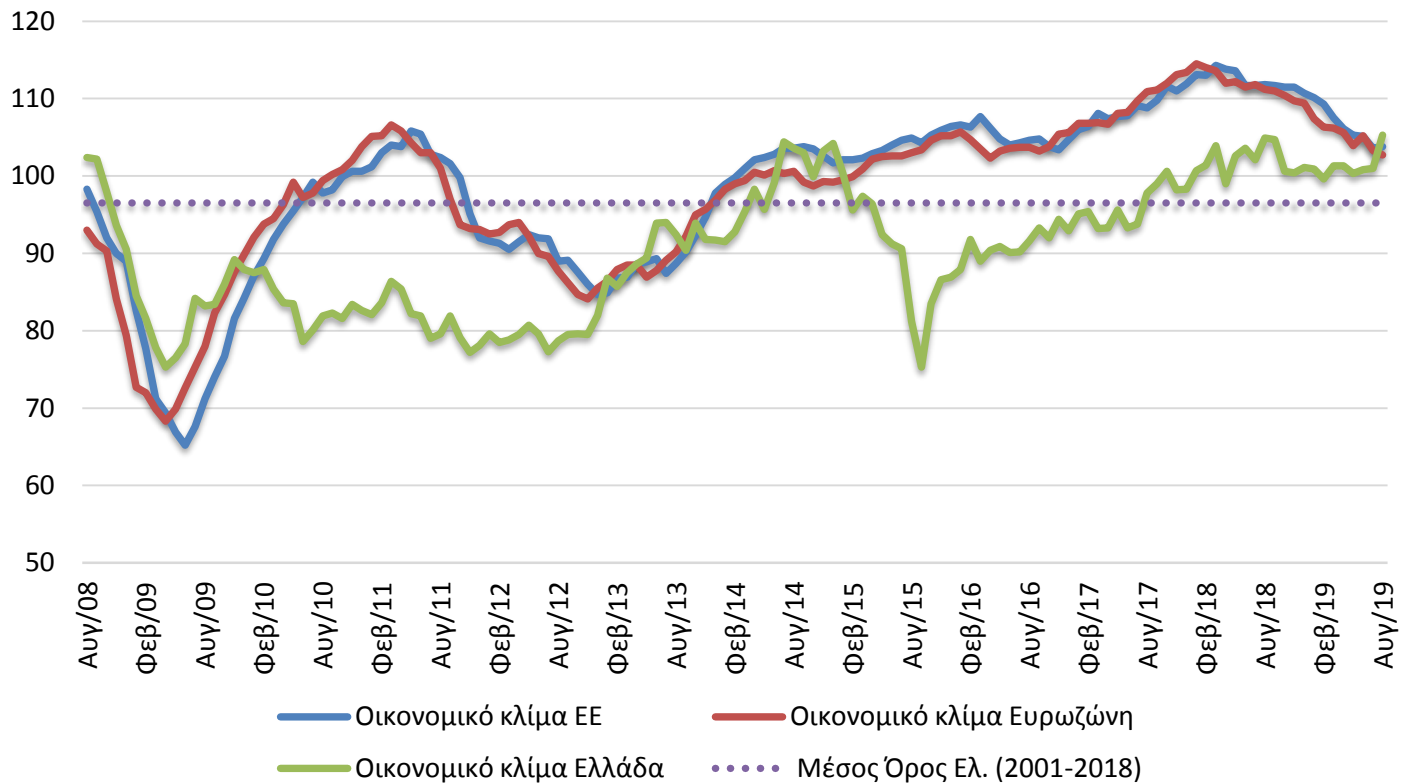


Αναζήτηση Ερευνών

-- Κατηγορία ▾

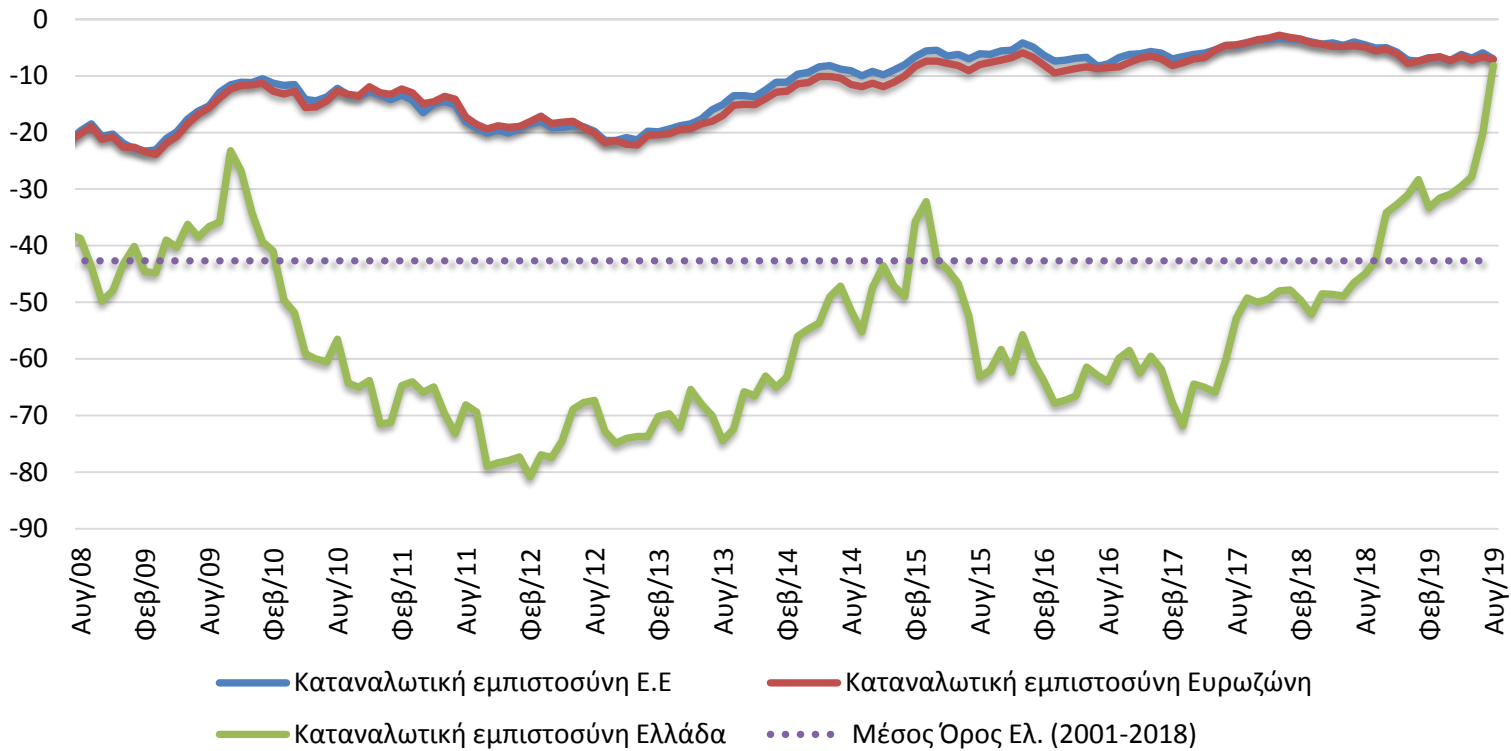
-- Έτος Δημοσίευσης ▾

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος



Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, IOBE

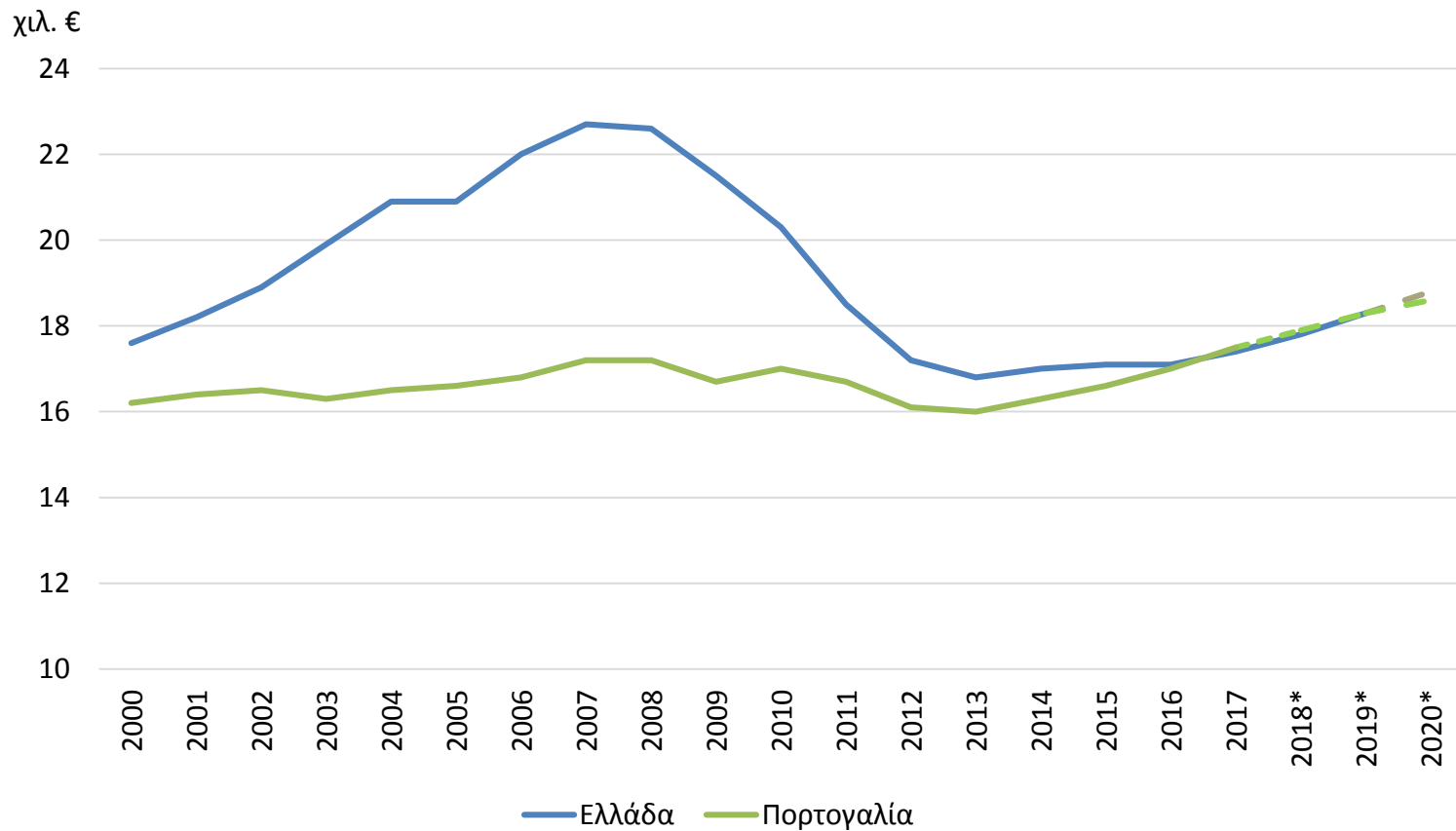
Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης



Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, IOBE

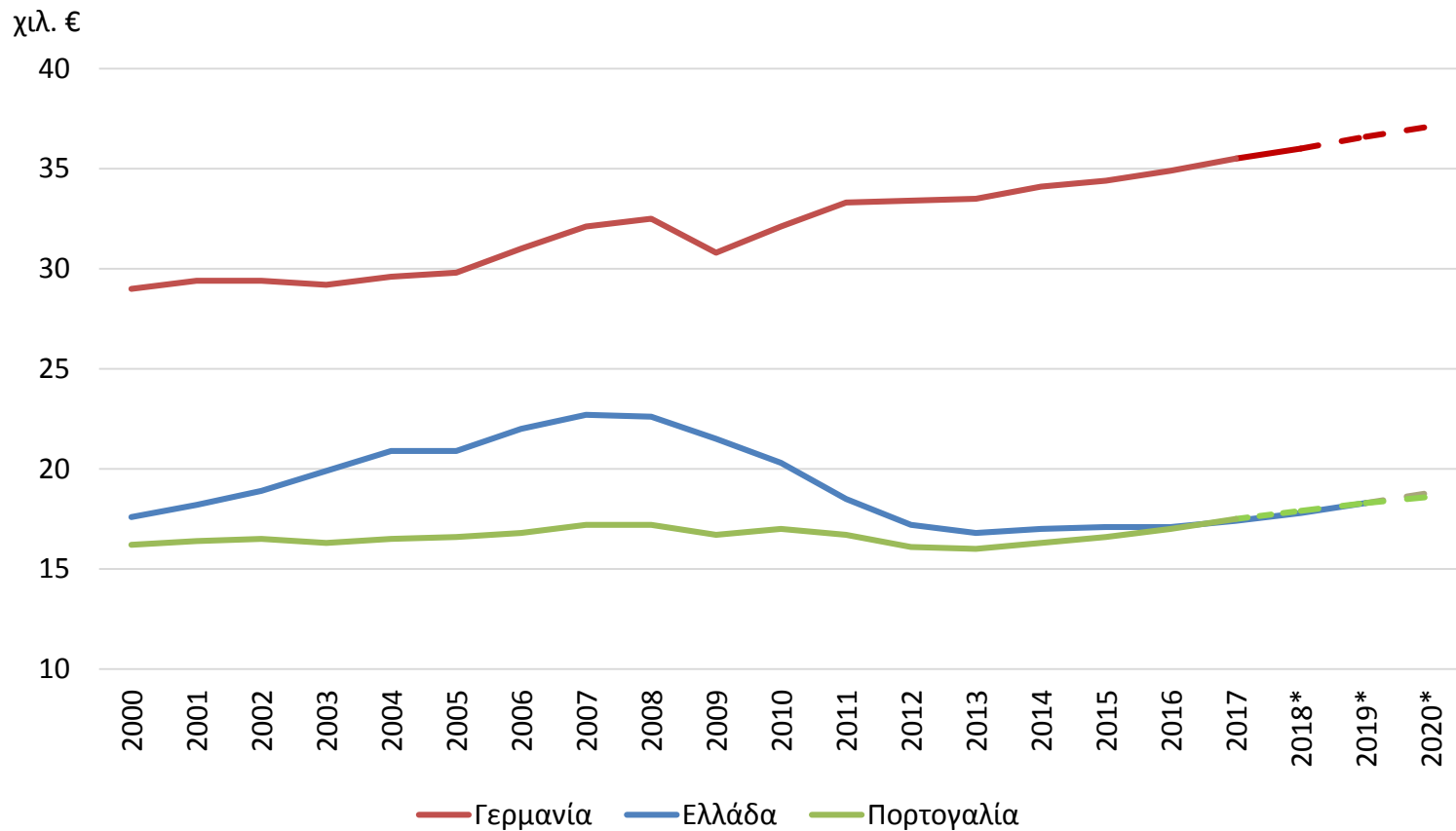
Η κρίση

Κατά κεφαλήν ΑΕΠ, σταθερές τιμές 2010



*Προβλέψεις
Πηγή: Ameco database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Κατά κεφαλήν ΑΕΠ, σταθερές τιμές 2010



*Προβλέψεις
Πηγή: Ameco database, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Βασικά μεγέθη

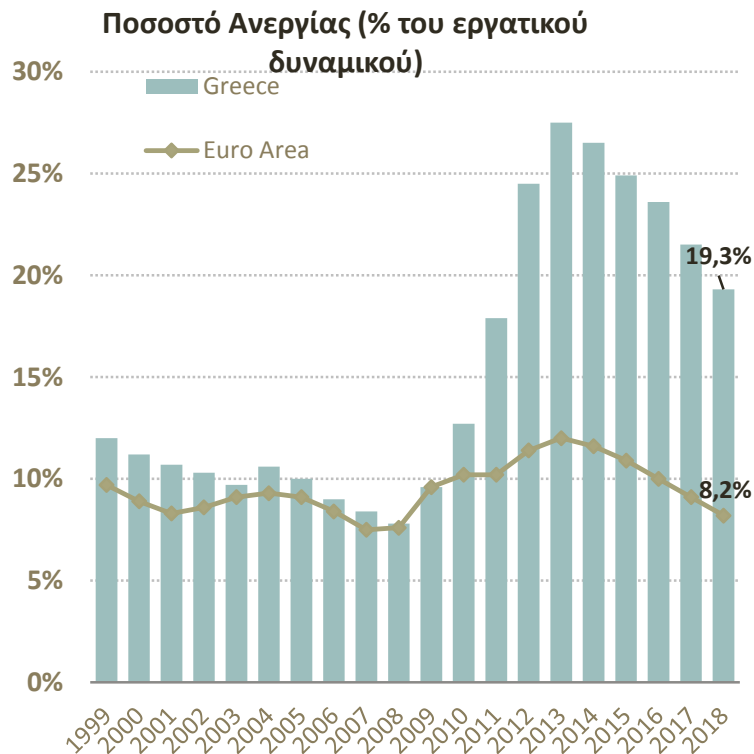
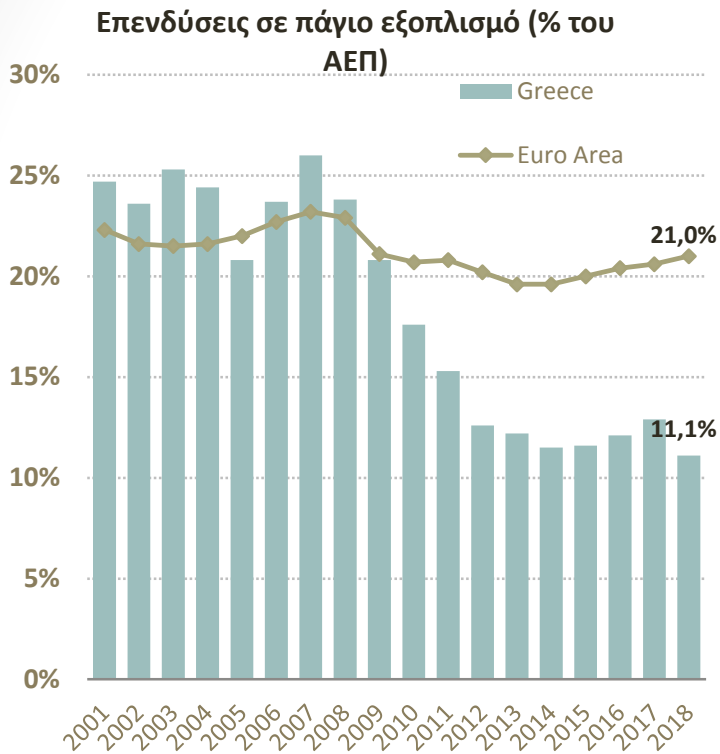
(% ετήσια μεταβολή, εκτός εάν αναφέρεται αλλιώς)	2009	2014	2017	2018	2019*
ΑΕΠ	-3,1	0,7	1,5	1,9	1,8
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	9,5	26,5	21,5	19,3	18,0
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης¹ (% ΑΕΠ)	-15,6	-3,6	0,8	1,1	0,6
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	-14,4	-1,6	-1,0	-1,5	-2,0
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών	1,3	-1,4	1,1	0,8	0,4
Σχηματισμός Πάγιου Κεφαλαίου	-13,7	-2,8	9,1	-12,0	8,0

¹ Περιλαμβάνεται η κρατική βοήθεια στις τράπεζες

* Προβλέψεις ΙΟΒΕ

Πηγές: Eurostat, ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Εξαιρετικά χαμηλές επενδύσεις, εξαιρετικά υψηλή ανεργία

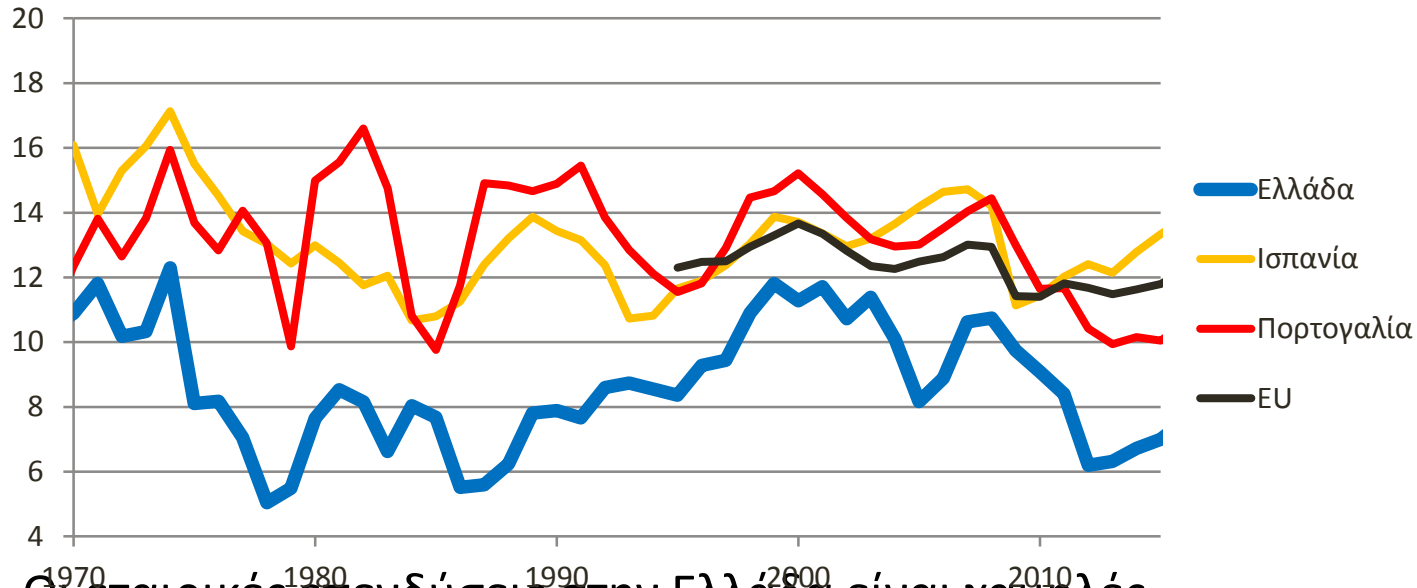


Πηγές: Eurostat/ELSTAT

Η ανεργία μειώθηκε, αλλά παραμένει σε πολύ υψηλά επίπεδα

Εταιρικές επενδύσεις

Εταιρικές επενδύσεις ως % ΑΕΠ



- Οι εταιρικές επενδύσεις στην Ελλάδα είναι χαμηλές.
- Αυξήθηκαν με την προσδοκία εισόδου στο Ευρώ, αλλά μειώθηκαν με την κρίση.

Ύστερα από την παρατεταμένη κρίση,
ενδείξεις ότι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης
είναι εφικτοί

Θετικές πρόσφατες εξελίξεις

- Η αγορά ακινήτων βελτιώνεται
- Τα έσοδα από τον τουρισμό παραμένουν ισχυρά
- Οι εξαγωγές αγαθών συνεχίζουν να αυξάνονται
- Μεταποίηση: αναδιάρθρωση
- Το κόστος χρηματοδότησης υποχωρεί
- Οι τραπεζικές πιστώσεις ενισχύονται
- Κυβερνητική προτεραιότητα η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος
- Χαμηλό πολιτικό ρίσκο
- Αξιοποίηση μέρους του «δημοσιονομικού χώρου»

Ο έως τώρα διαρθρωτικός μετασχηματισμός της οικονομίας ήταν αργός και ημιτελής.

Δεν είναι δεδομένο ότι θα επιτευχθούν υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης

Βασικοί προβληματισμοί

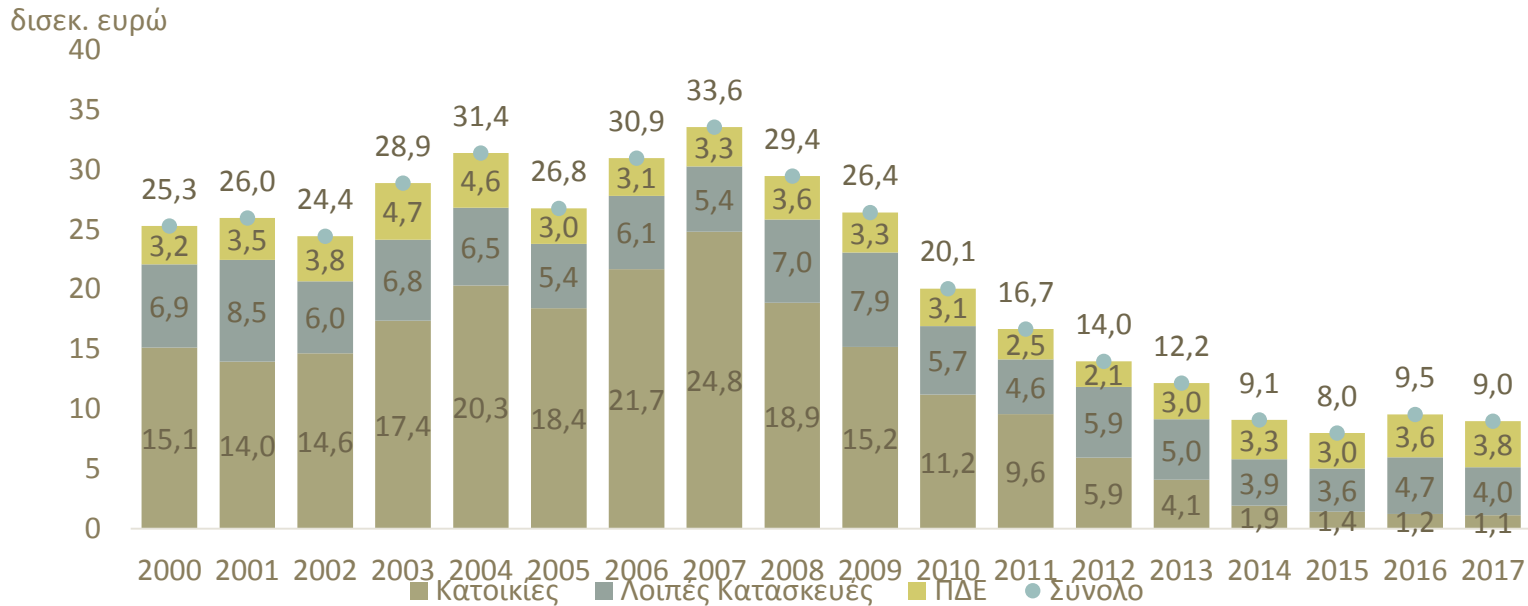
- Η ελληνική οικονομία παραμένει «κλειστή», με υψηλά εμπόδια εισόδου.
- Υψηλή εξάρτηση από (αναποτελεσματική;) δημόσια διοίκηση
- Χαμηλός βαθμός ανταγωνισμού και καινοτομικότητας
- Χρειάζονται επείγοντως μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση, την υγεία και τη δικαιοσύνη
- Κίνητρα για αλλαγή;

Ρυθμός ανάπτυξης

- Ελαφρά κάτω από 2% σήμερα
- Στόχος να ανέβει πάνω από 3%
- Όμως τα θεμελιώδη της οικονομίας σπρώχνουν προς 1%

Κατασκευές και οικοδομή

Η συνολική επενδυτική δαπάνη για κατασκευαστικά έργα μειώθηκε από €33,6 δισ. το 2007 σε €9,0 δισ. το 2017 – βρίσκεται δηλαδή στο ¼ του επιπέδου του 2007

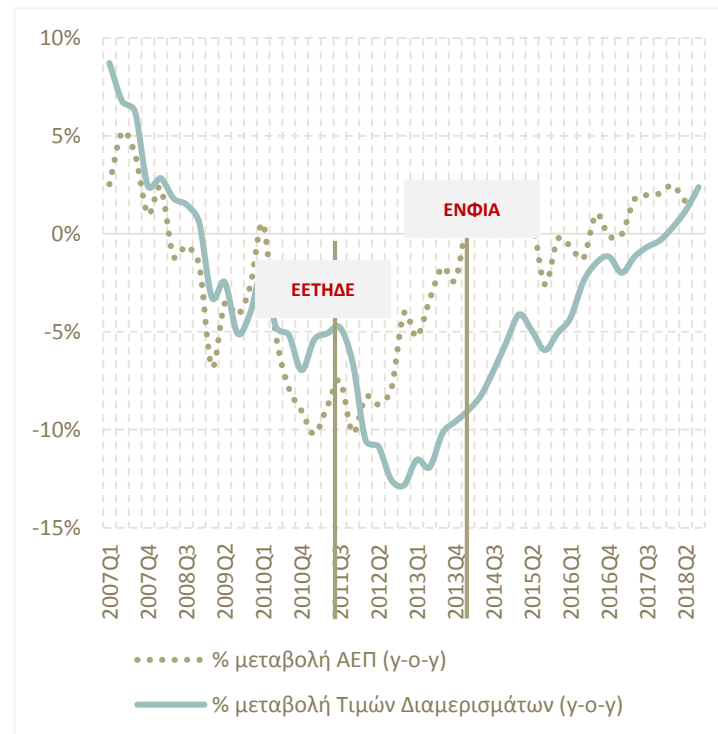
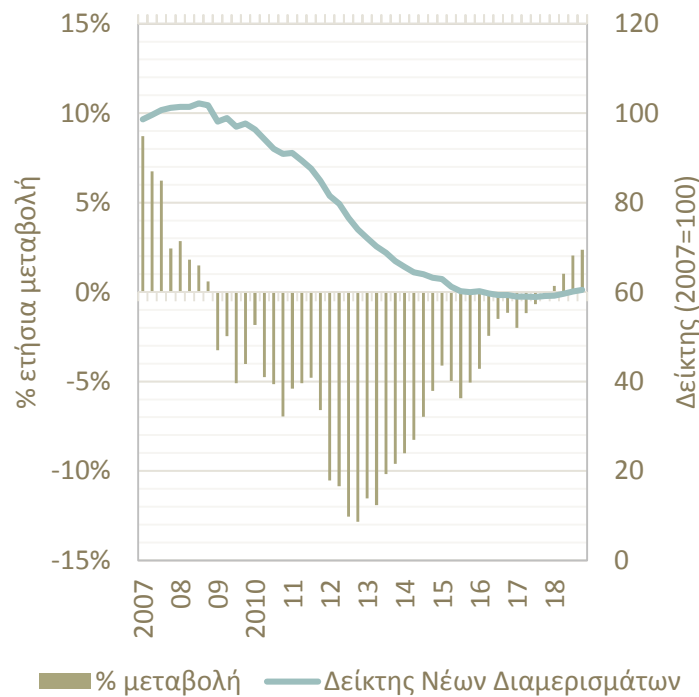


- Οι ετήσιες επενδύσεις σε κατοικίες υποχώρησαν κατά 95,4% και διαμορφώθηκαν το 2017 σε 1,1 δισ., έναντι €24,8 δισ. το 2007.
- Επομένως, σχεδόν το σύνολο της πτώσης των συνολικών επενδύσεων για κατασκευαστικά έργα οφείλεται στη συρρίκνωση των επενδύσεων σε κατοικίες

Πηγή: Eurostat, Εθνικοί Λογαριασμοί, Κρατικοί Προϋπολογισμοί και Απολογισμοί. *Τα ποσά του Προγράμματος Δημόσιων Επενδύσεων (ΠΔΕ) αφορούν μόνο την κατασκευή και τη συντήρηση έργων και όχι τη συνολική δαπάνη του ΠΔΕ.

Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

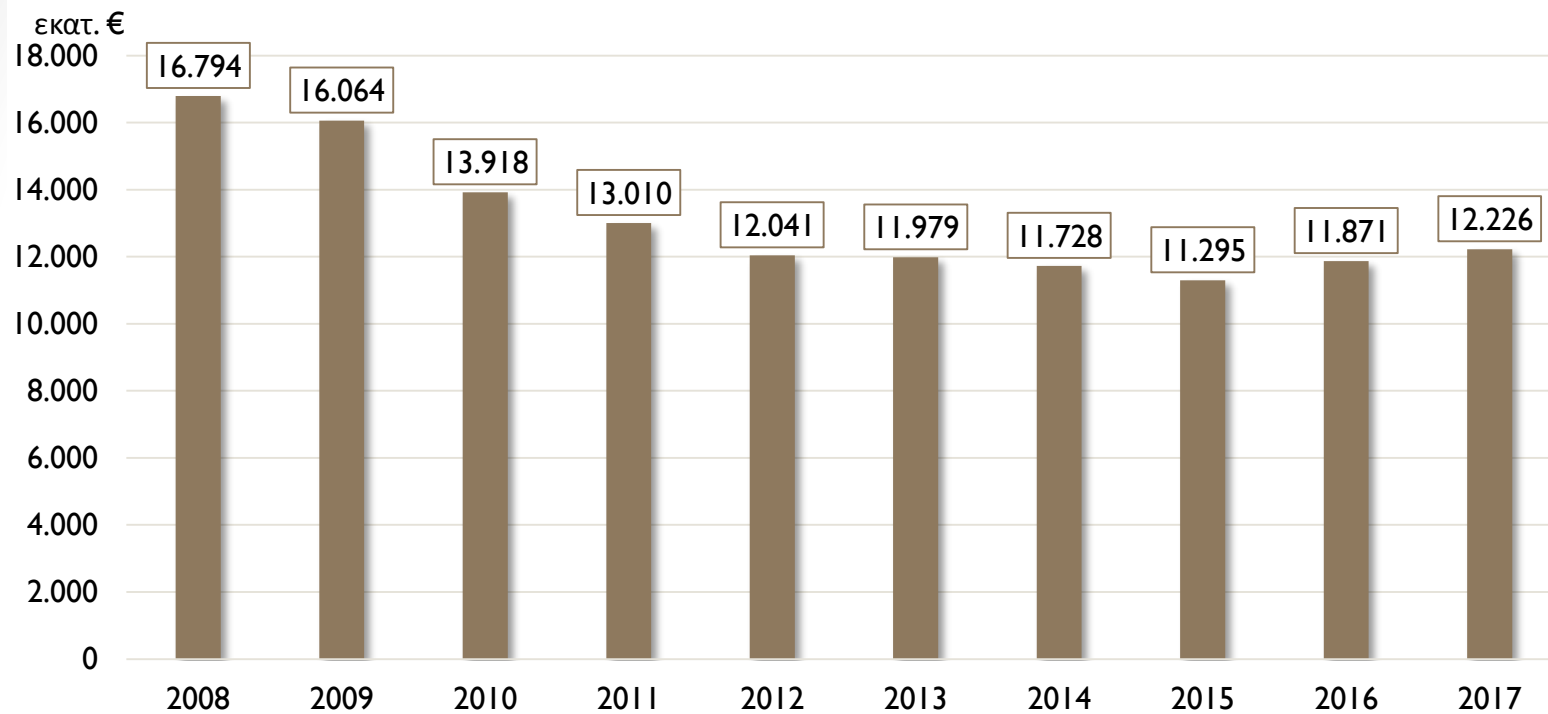
Οι τιμές των διαμερισμάτων μειώθηκαν κατά 40% μεταξύ 2007 και 2018



Η πτώση στις τιμές φαίνεται να επιταχύνεται ακριβώς μετά το 3ο τρίμηνο του 2011, αντανακλώντας την επιβολή της πρόσθετης φορολογίας στην ιδιοκτησία των ακινήτων

Μεταποίηση

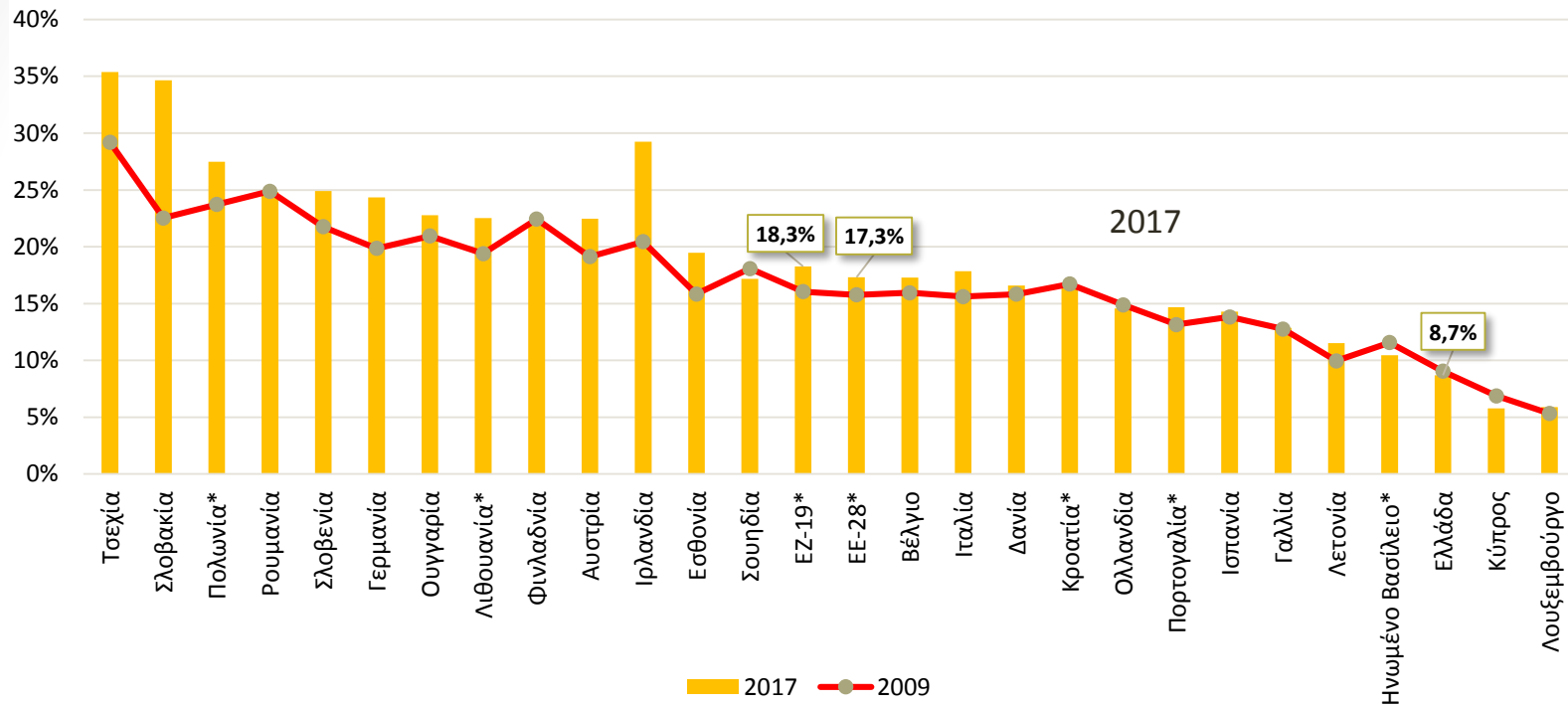
Επενδύσεις στη Μεταποίηση



Μείωση επενδύσεων στη Μεταποίηση την περίοδο 2008-2015 κατά 32,7%

Ανάκαμψη έκτοτε στα €12,3 δισεκ. το 2017 (+8,2% σε σχέση με το 2015)

Χαμηλό μερίδιο της Μεταποίησης στο ΑΕΠ: 8,7%

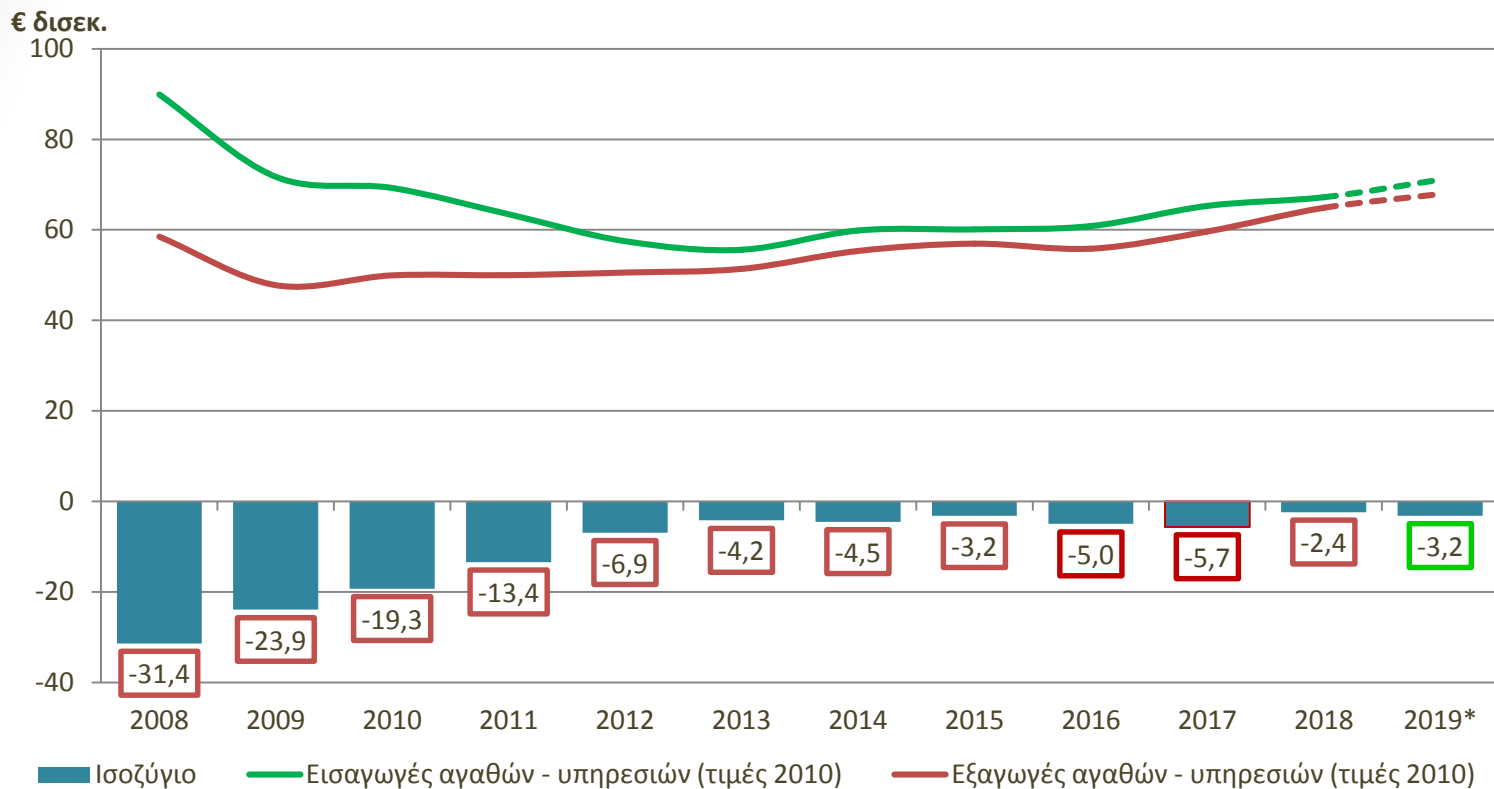


Πηγή: Eurostat-National Accounts

Αυξητικά από το 2015 και μετά

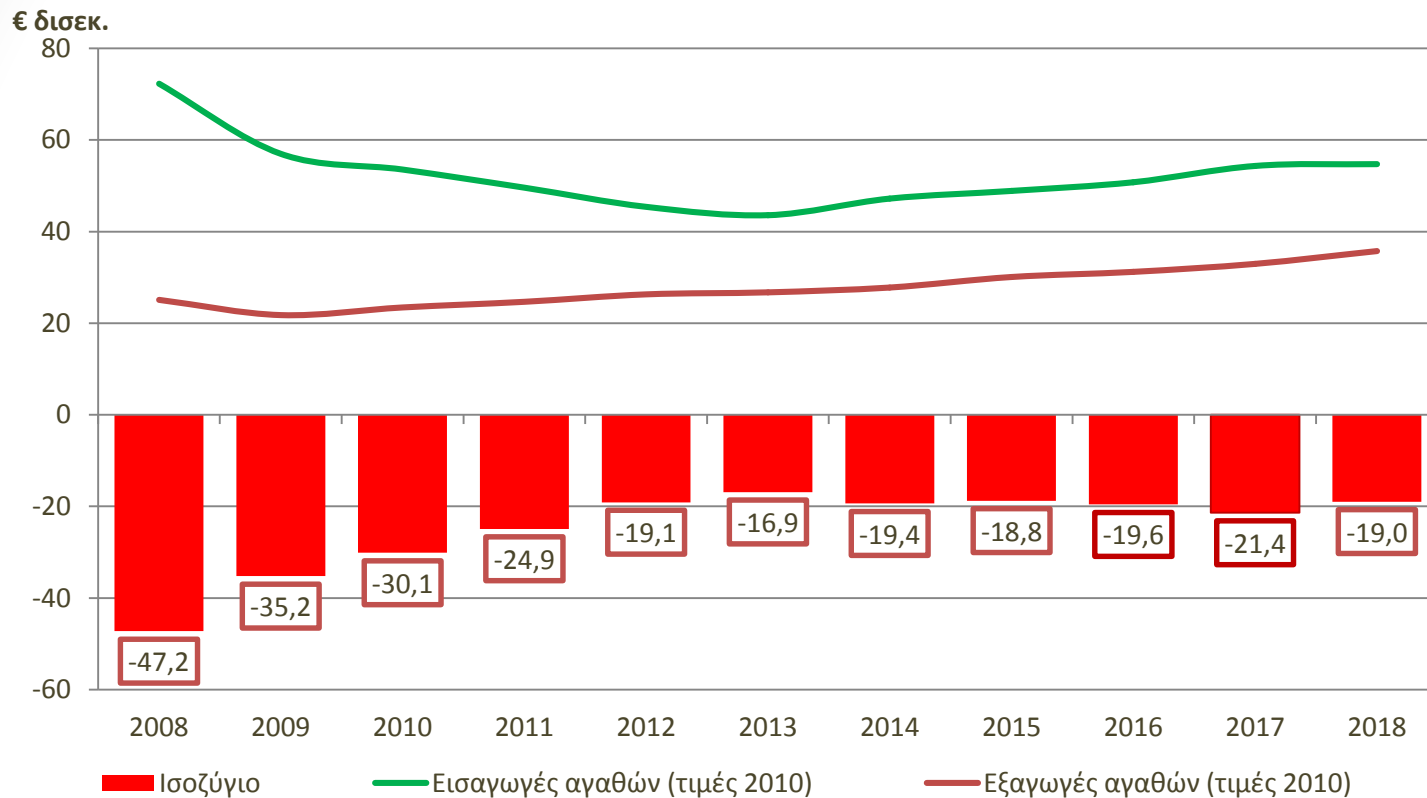
Εξωτερικό Ισοζύγιο

Εξωτερικό ισοζύγιο (αγαθά και υπηρεσίες)



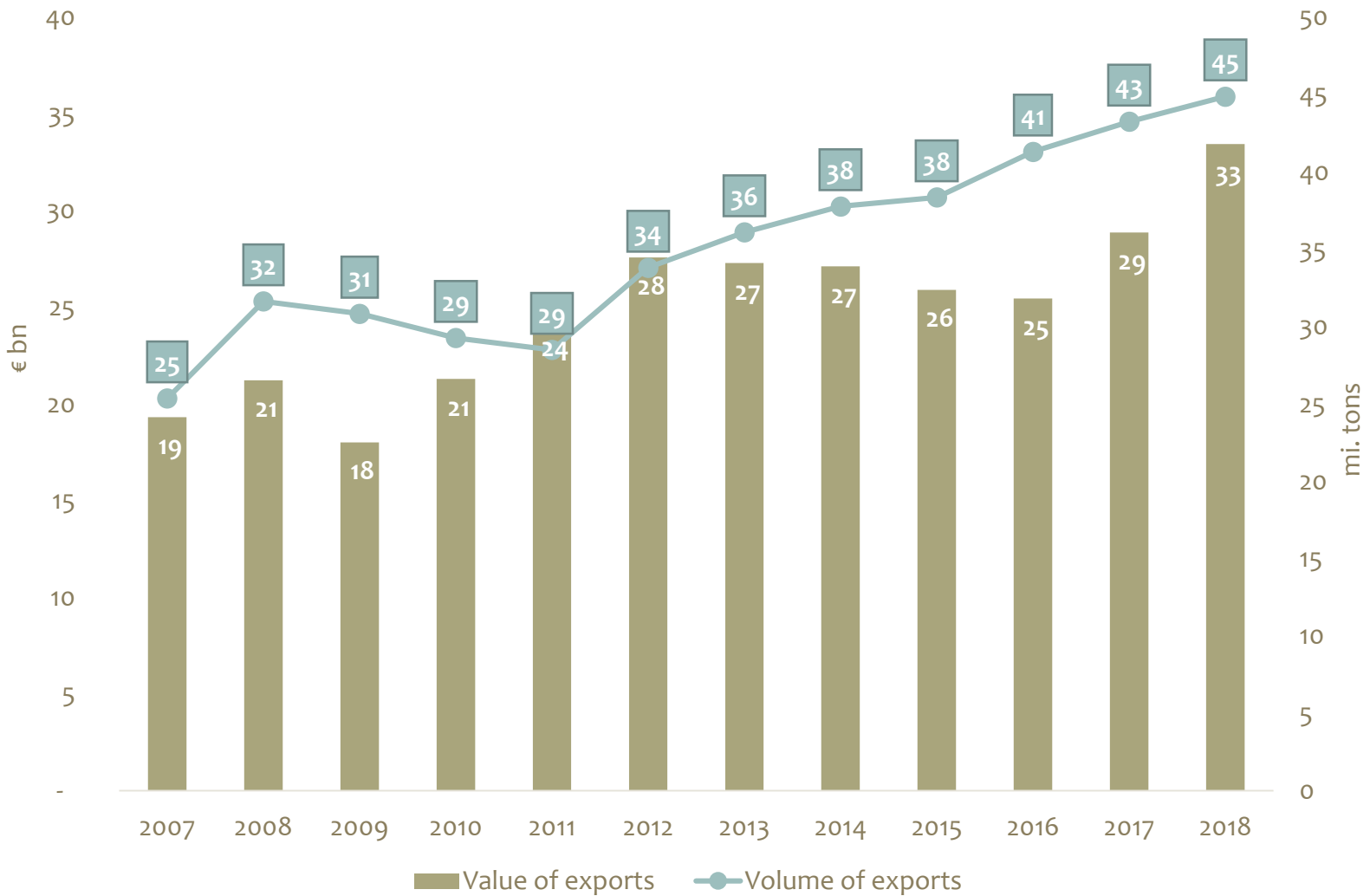
*European Economic Forecast, spring 2019, European Commission
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Εμπορικό ισοζύγιο (αγαθά)

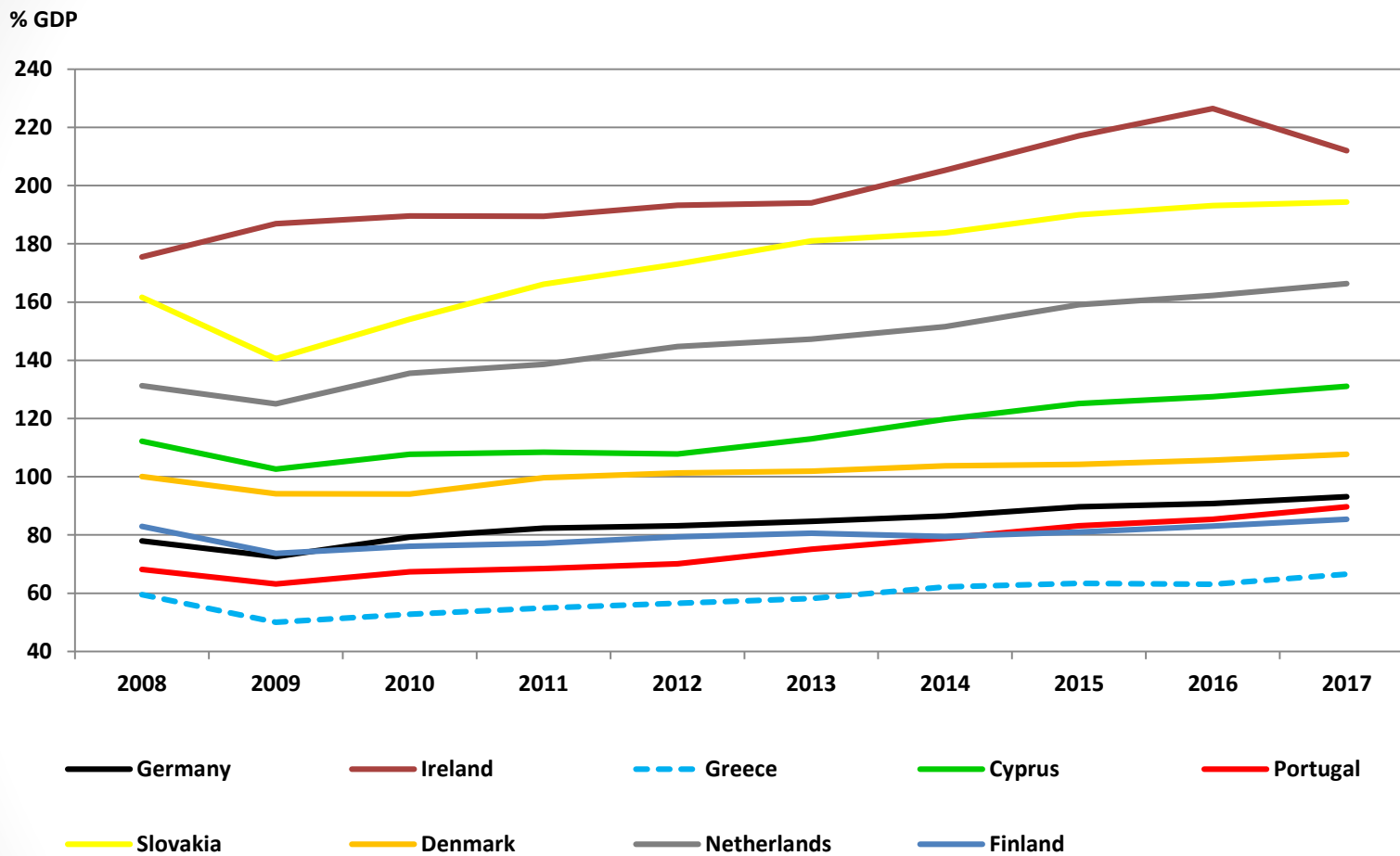


*European Economic Forecast, spring 2019, European Commission
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Εξαγωγές αγαθών: όγκος και αξία



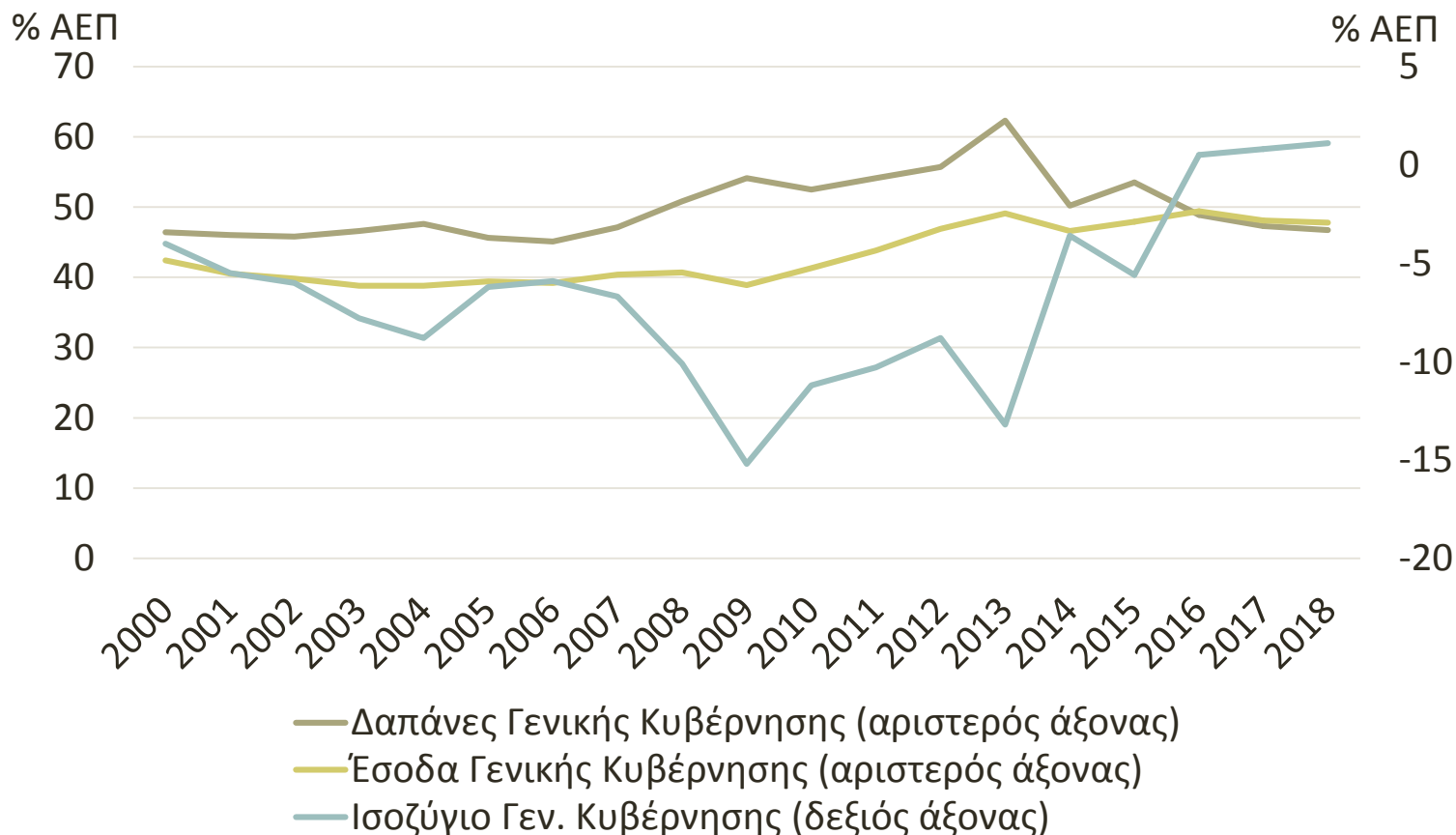
Μια κλειστή οικονομία



Source: Eurostat

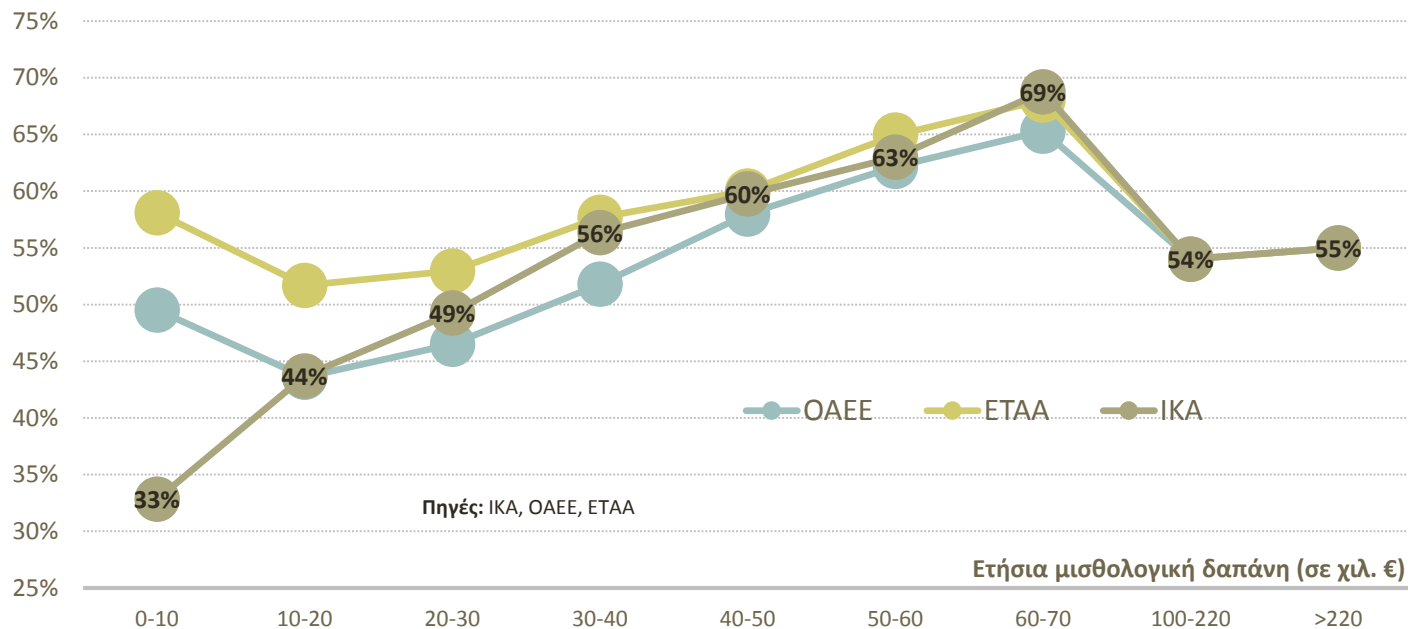
Φόροι

Έσοδα – Έξοδα – Δαπάνες Γεν. Κυβέρνησης



Η οριακή επιβάρυνση από φόρους και εισφορές στα μεσαία εισοδήματα είναι εξαιρετικά υψηλή

Οριακός συντελεστής επιβάρυνσης από φόρους & εισφορές, 2018

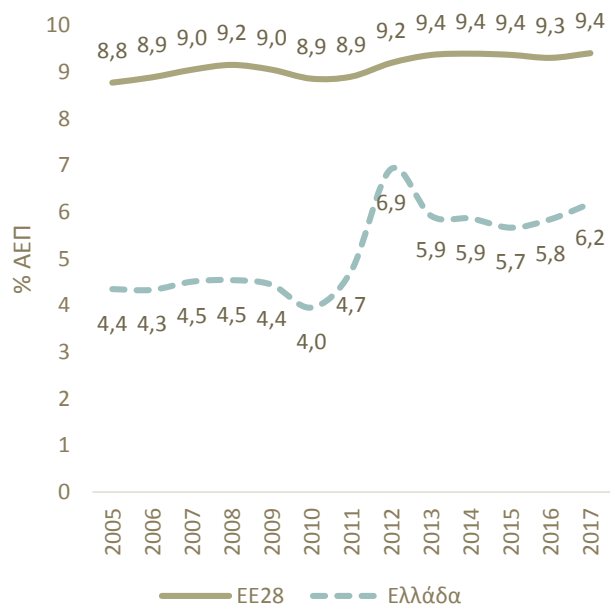


Ιδιαίτερα υψηλό κόστος εργασίας στο εύρος €40-80 χιλ.

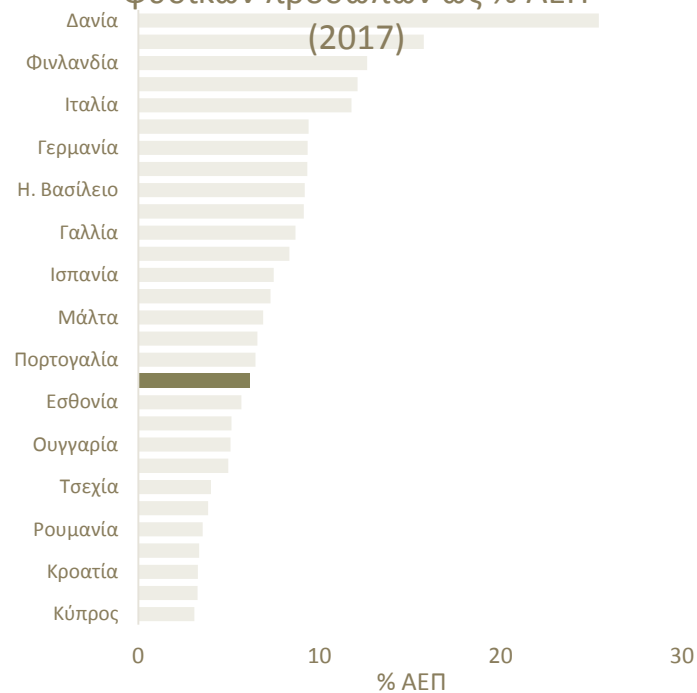
- συνεισφέρει στη μετανάστευση εργαζομένων με υψηλές δεξιότητες (brain drain)
- για κάθε τρία επιπλέον ευρώ που δαπανά η επιχείρηση ως επιβράβευση για τον εργαζόμενο, τα δύο ευρώ καταλήγουν σε φόρους και εισφορές

Έσοδα από φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων

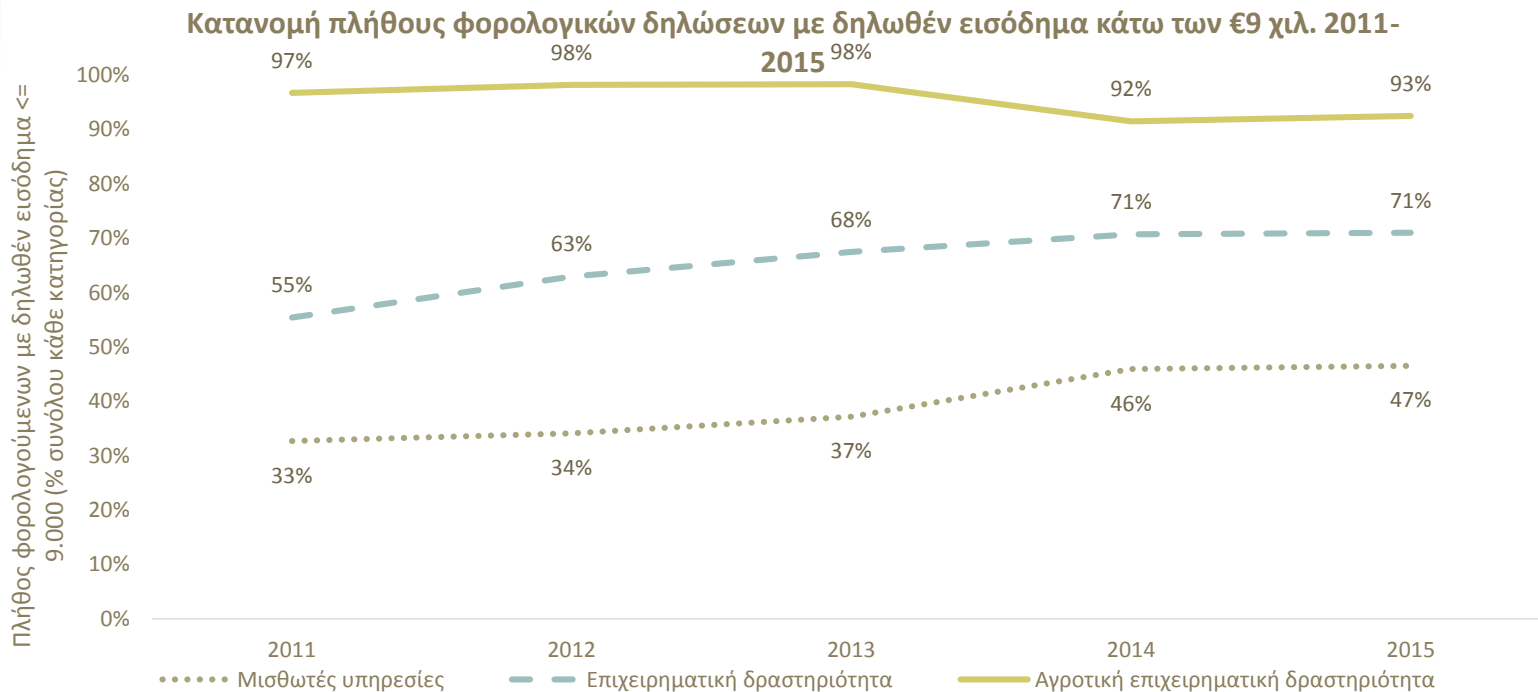
Έσοδα από φόρο εισοδήματος
φυσικών προσώπων ως % του
ΑΕΠ



Έσοδα από φόρους εισοδήματος
φυσικών προσώπων ως % ΑΕΠ



Χαμηλότερο από το αφορολόγητο όριο το 47% των μισθωτών και το 93% των αγροτών



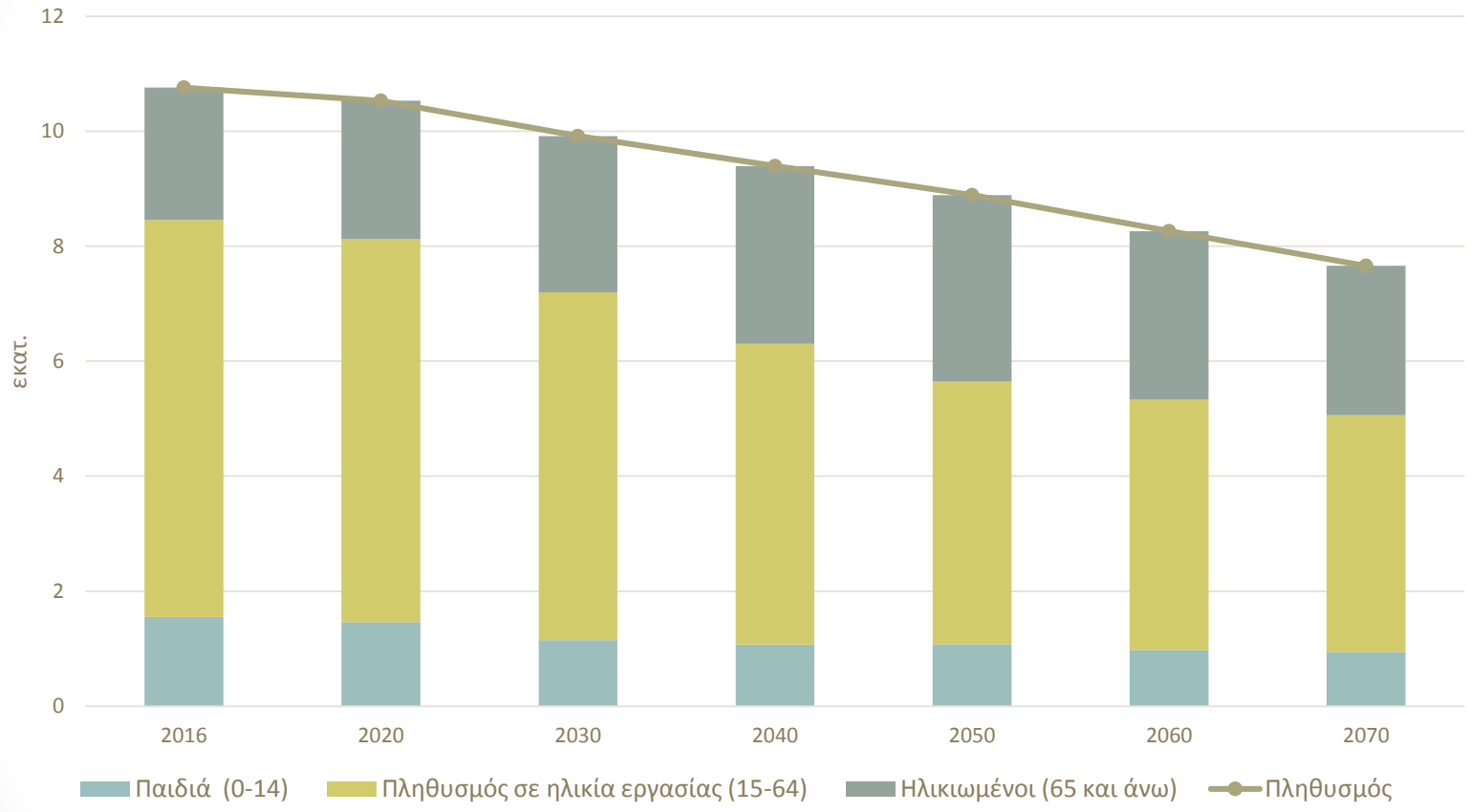
Σημείωση: Η έκπτωση φόρου που αντικατέστησε από το 2013 το αφορολόγητο όριο δεν εφαρμόζεται στο εισόδημα φυσικών προσώπων από επιχειρηματική δραστηριότητα. Στα ποσοστά των δηλώσεων από επιχειρηματική δραστηριότητα πριν από το 2013 περιλαμβάνονται δηλώσεις ελεύθερων επαγγελματιών, καθώς και άλλων φυσικών προσώπων που είχαν εισόδημα από βιομηχανικές και εμπορικές επιχειρήσεις.

Πηγή: ΑΑΔΕ, Ανάλυση ΙΟΒΕ

Αντίστοιχα, το 71% των ελεύθερων επαγγελματιών δήλωσαν εισόδημα κάτω των 9 χιλ. ευρώ το 2015 (από 55% το 2011)

Δημογραφικό

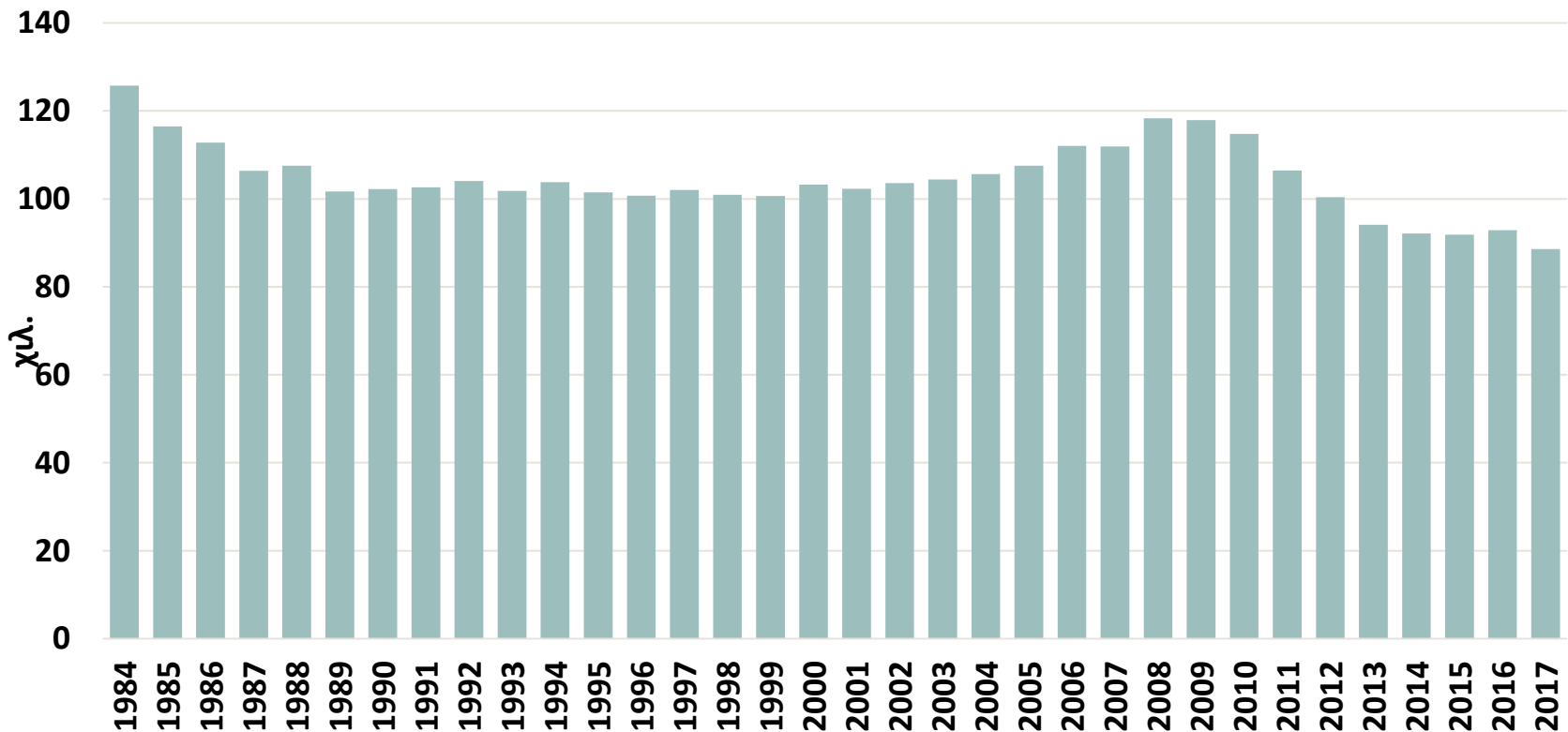
Ο πληθυσμός της Ελλάδος προβλέπεται να μειωθεί σημαντικά, ενώ το μερίδιο ηλικιωμένων υπερτερεί σε σχέση με αυτό των παιδιών



Πηγή: European Commission. EPC (AWG) 2018 projections

Σημαντική μείωση των γεννήσεων από το 2009 και μετά

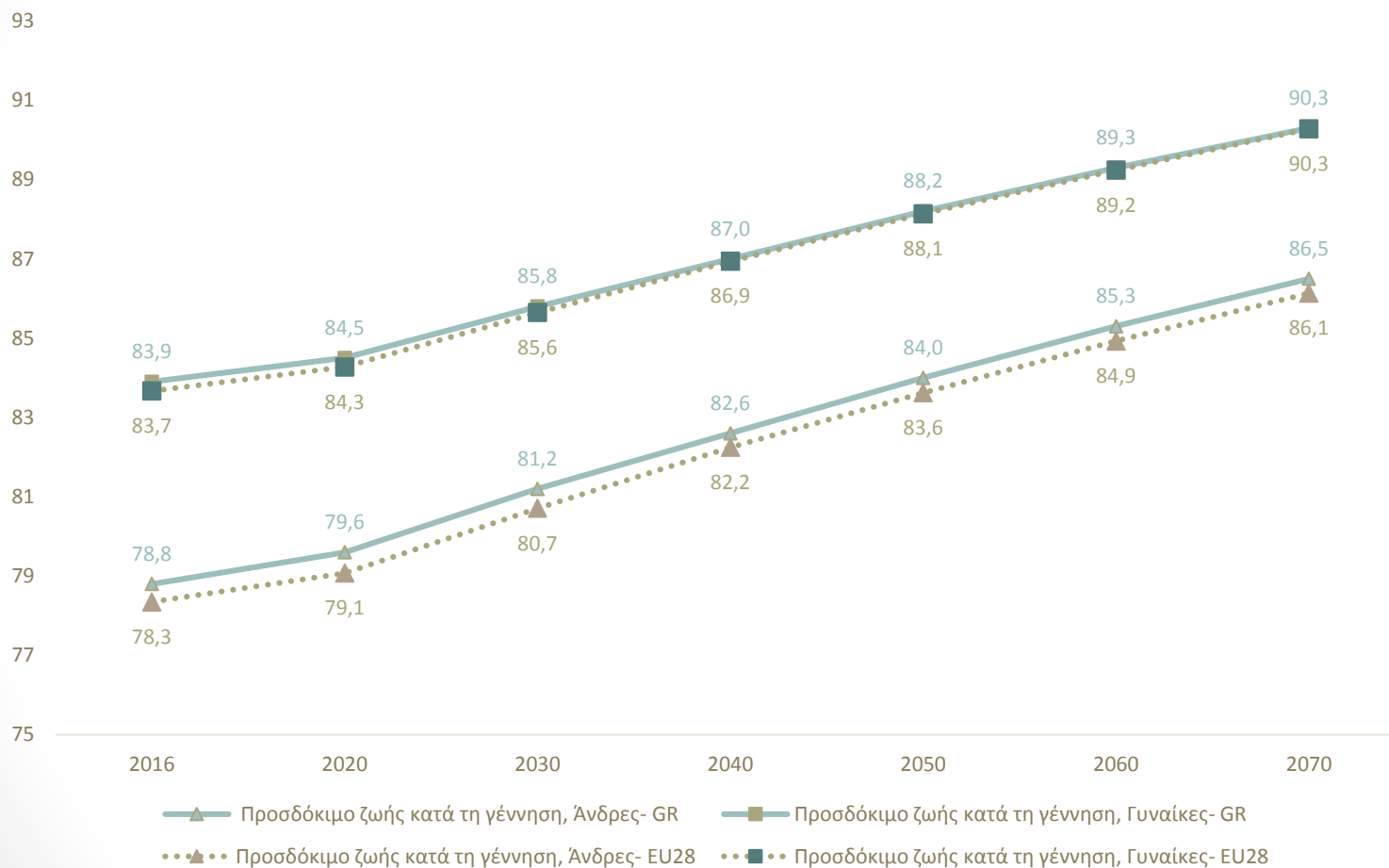
Αριθμός γεννήσεων (1984-2017)



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

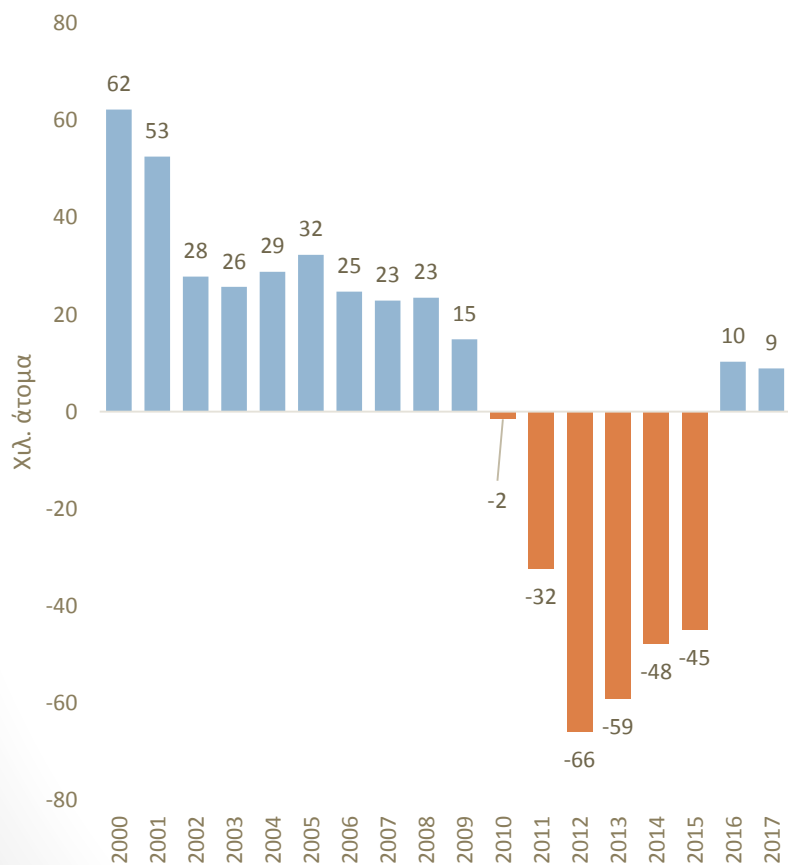
Μεταξύ 1989 και 2008 οι γεννήσεις αυξήθηκαν κατά 16,4% (+16,7 χιλ.) και το 2017 ο αριθμός τους μειώθηκε στις 88,6 χιλ. (-25,1% ή -29,8 χιλ. γεννήσεις συγκριτικά με το 2008)

Προβλέψεις δημογραφικών χαρακτηριστικών: Ελλάδα και Ευρώπη



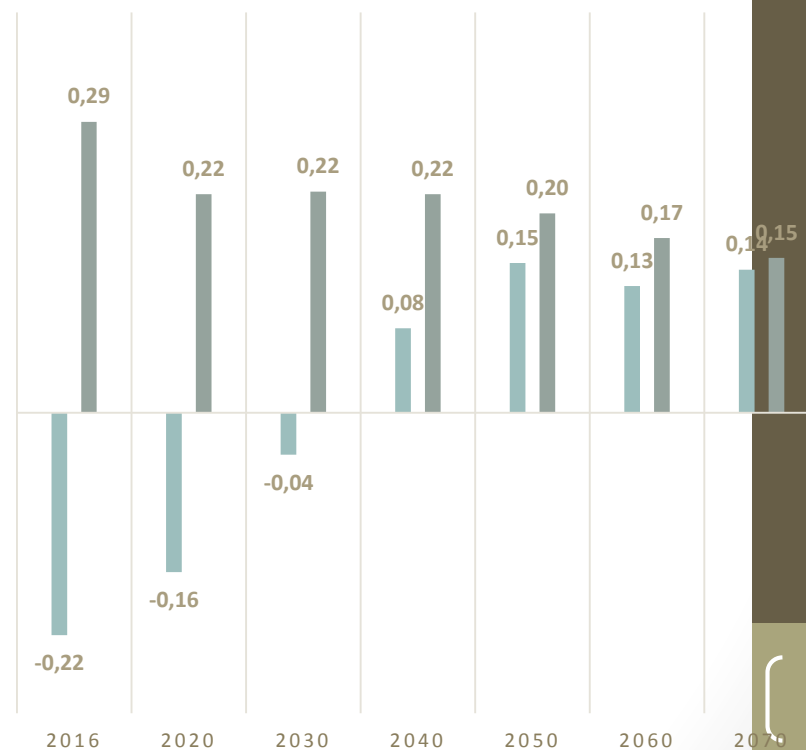
Η καθαρή μετανάστευση παρουσίασε σημαντική πτώση κατά τη διάρκεια της κρίσης

Καθαρή μετανάστευση στην Ελλάδα, 2000-2017



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

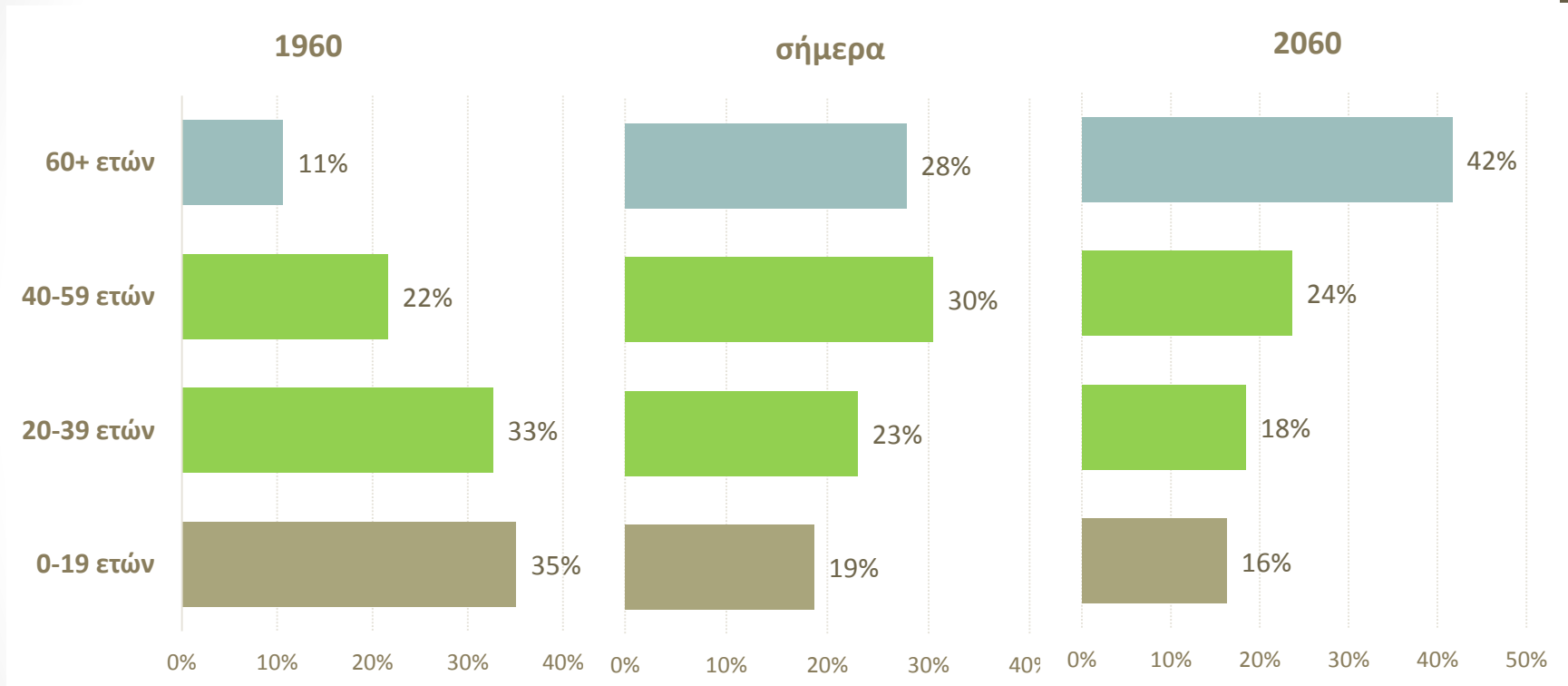
■ Καθαρή μετανάστευση % του πληθυσμού- GR
■ Καθαρή μετανάστευση % του πληθυσμού- EU28



Πηγή: European Commission. EPC (AWG) 2018 projections

Η γήρανση του πληθυσμού αποτελεί σημαντική πρόκληση για τη βιωσιμότητα ενός αμιγώς διανεμητικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης

Κατανομή του πληθυσμού ανά ηλικία στην Ελλάδα



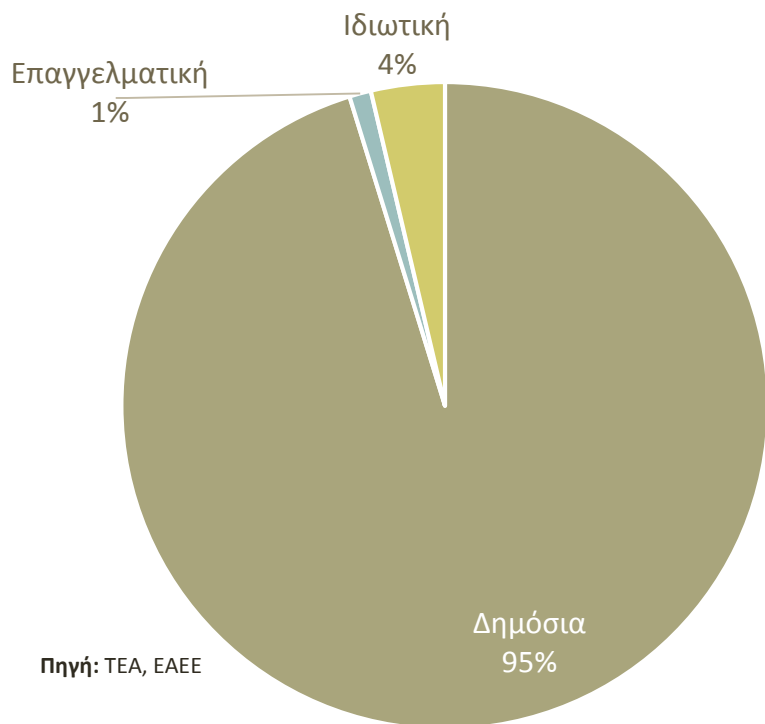
Πηγή: UN World Population Prospects 2017

Κάθε 1 κάτοικος άνω των 65 ετών αντιστοιχεί σε:
10 κατοίκους παραγωγικής ηλικίας το 1960, 3 σήμερα και μόλις 1,5 το 2060
Σε έναν κόσμο που γερνάει, όλο και λιγότεροι «νεότεροι» χρηματοδοτούν δαπάνες διαβίωσης των διαρκώς πολυπληθέστερων «ηλικιωμένων»

Ασφαλιστικό: συντάξεις

Πολύ μικρό το μέγεθος των κεφαλαιοποιητικών πυλώνων του συνταξιοδοτικού συστήματος στην Ελλάδα σήμερα

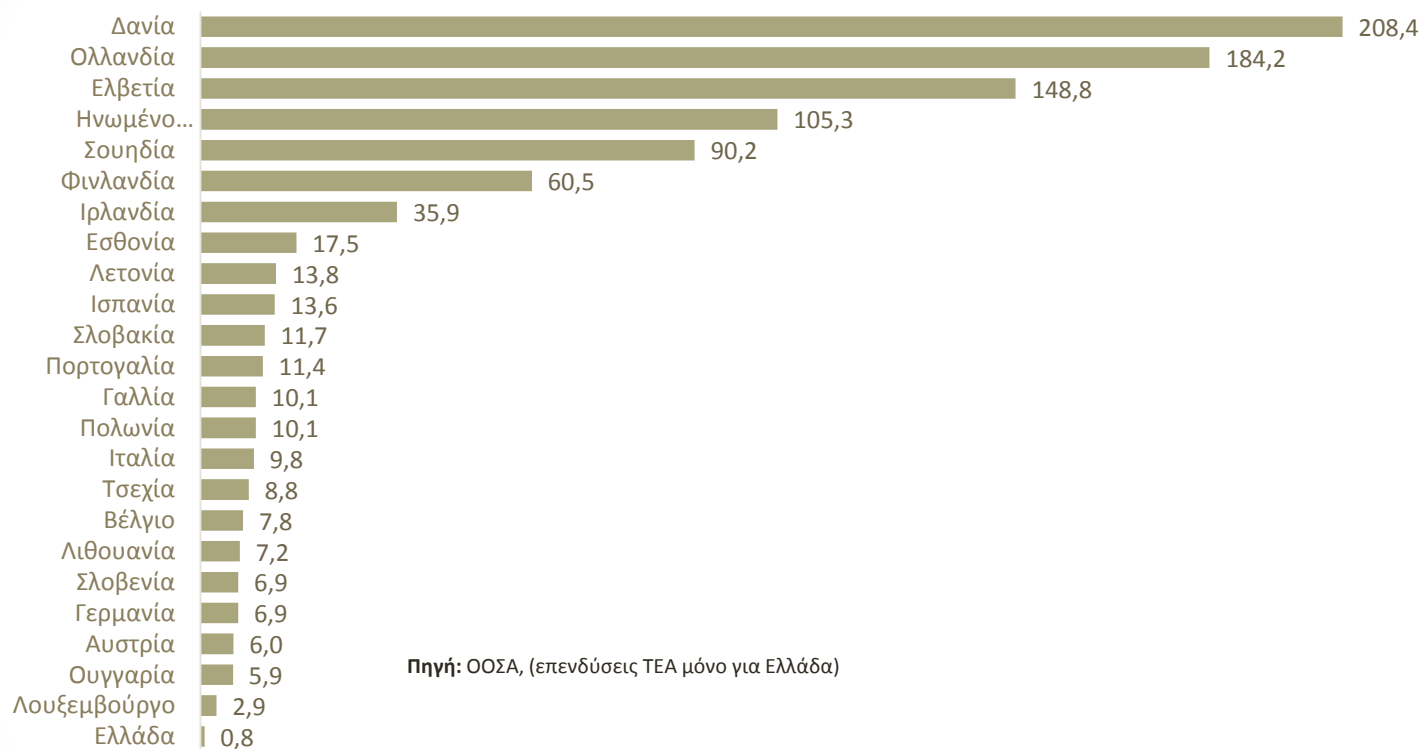
Πληρωμές για συντάξιμες εισφορές ανά πυλώνα του συστήματος, 2017



Απουσιάζει ο υποχρεωτικός συμπληρωματικός κεφαλαιοποιητικός πυλώνας, ενώ παραμένει ιδιαίτερα υψηλή η έκθεση στον δημοσιονομικό και στον δημογραφικό κίνδυνο

Ουραγός η Ελλάδα σε επενδύσεις από κεφαλαιοποιητικές εισφορές

Συνολικές επενδύσεις των παρόχων κεφαλαιοποιητικών και ιδιωτικών συντάξεων, ως % του ΑΕΠ, 2017



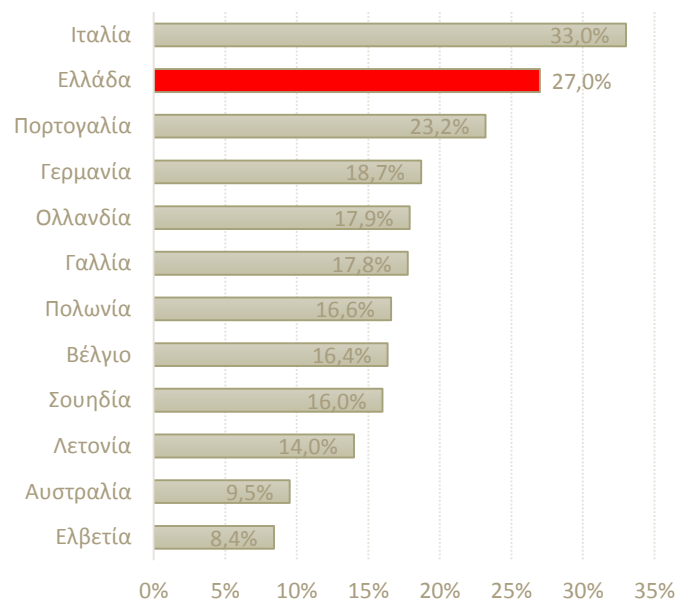
Πηγή: ΟΟΣΑ, (επενδύσεις TEA μόνο για Ελλάδα)

Εξαιρετικά μικρό μέγεθος επενδύσεων από εθελοντική συνταξιοδοτική αποταμίευση στην Ελλάδα σε σχέση με άλλες χώρες

Οι εισφορές σύνταξης στον δημόσιο διανεμητικό πυλώνα παραμένουν πολύ υψηλές

- Το 27% (20% κύρια & 7% επικουρική) για εισοδήματα από μισθωτή εργασία είναι ένα από τα υψηλότερα ποσοστά στην ΕΕ
 - Η επιβάρυνση είναι ακόμα υψηλότερη εάν ληφθεί υπόψη η πρόσθετη εισφορά για βαρέα και ανθυγιεινά επαγγέλματα
- Μικρά περιθώρια ανάπτυξης του 2^{ου} & 3^{ου} πυλώνων
- Υψηλό μη μισθολογικό κόστος της εργασίας
- Στην Ευρώπη, η συμπληρωματική (επικουρική ασφάλιση) είναι κατά κανόνα καθορισμένων εισφορών – κεφαλαιοποιητική

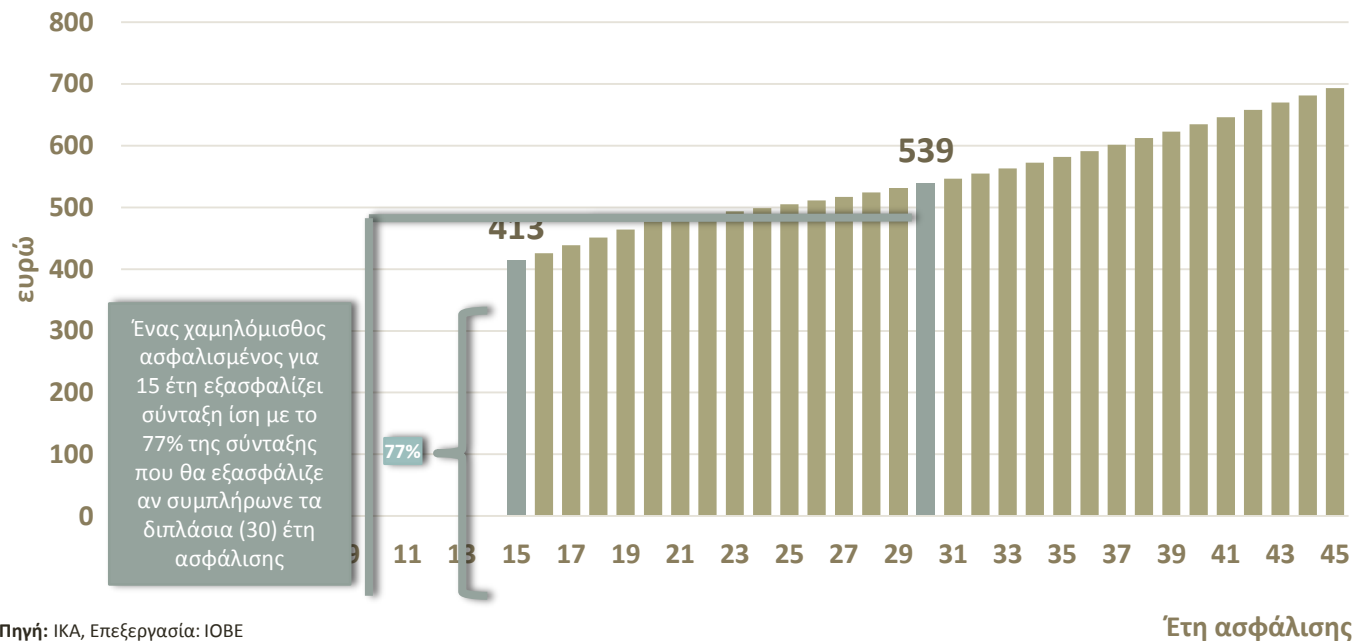
Υποχρεωτικές μη κεφαλαιοποιητικές εισφορές για σύνταξη



Πηγή: ΟΟΣΑ, Εθνικές Στατιστικές Αρχές

Η μικρή ανταποδοτικότητα ενθαρρύνει εισφοροδιαφυγή

Κύρια σύνταξη στον κατώτατο μισθό



Πηγή: ΙΚΑ, Επεξεργασία: ΙΟΒΕ

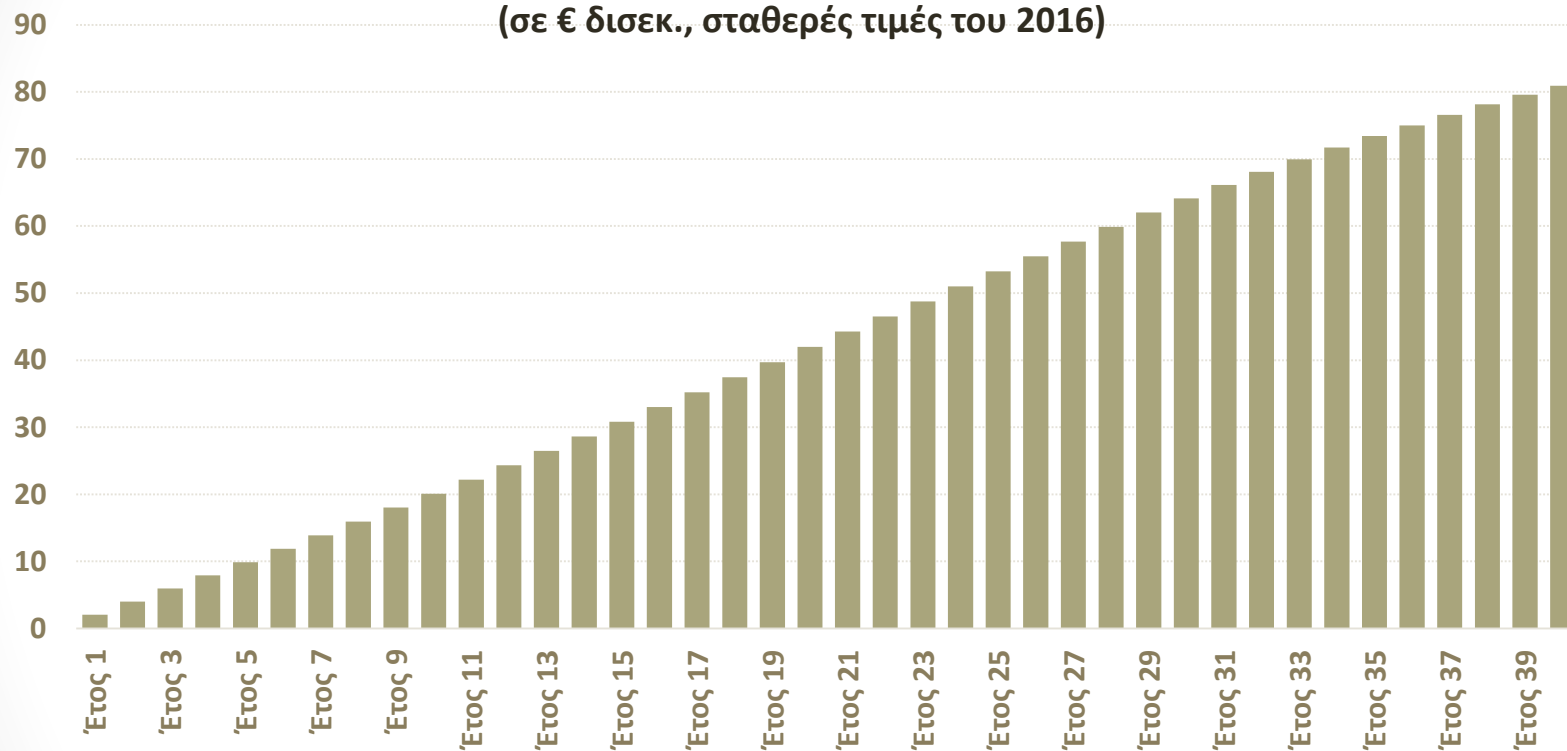
Σημ. Ο υπολογισμός αφορά εργαζόμενο με αμοιβή στον κατώτατο μισθό των €586 που ίσχυε έως και το 2018

Ασθενές οικονομικό κίνητρο:

- να ασφαλιστεί κάποιος με χρονικό ορίζοντα εργασίας < 15 έτη (μετανάστης)
- να παραμείνει ασφαλισμένος μετά τη συμπλήρωση δεκαπενταετίας

Η Νέα Πρόταση δημιουργεί αποθεματικά κεφάλαια €80 δισεκ. μέσα σε 40 χρόνια

Αποθεματικά Νέας Επικουρικής
(σε € δισεκ., σταθερές τιμές του 2016)



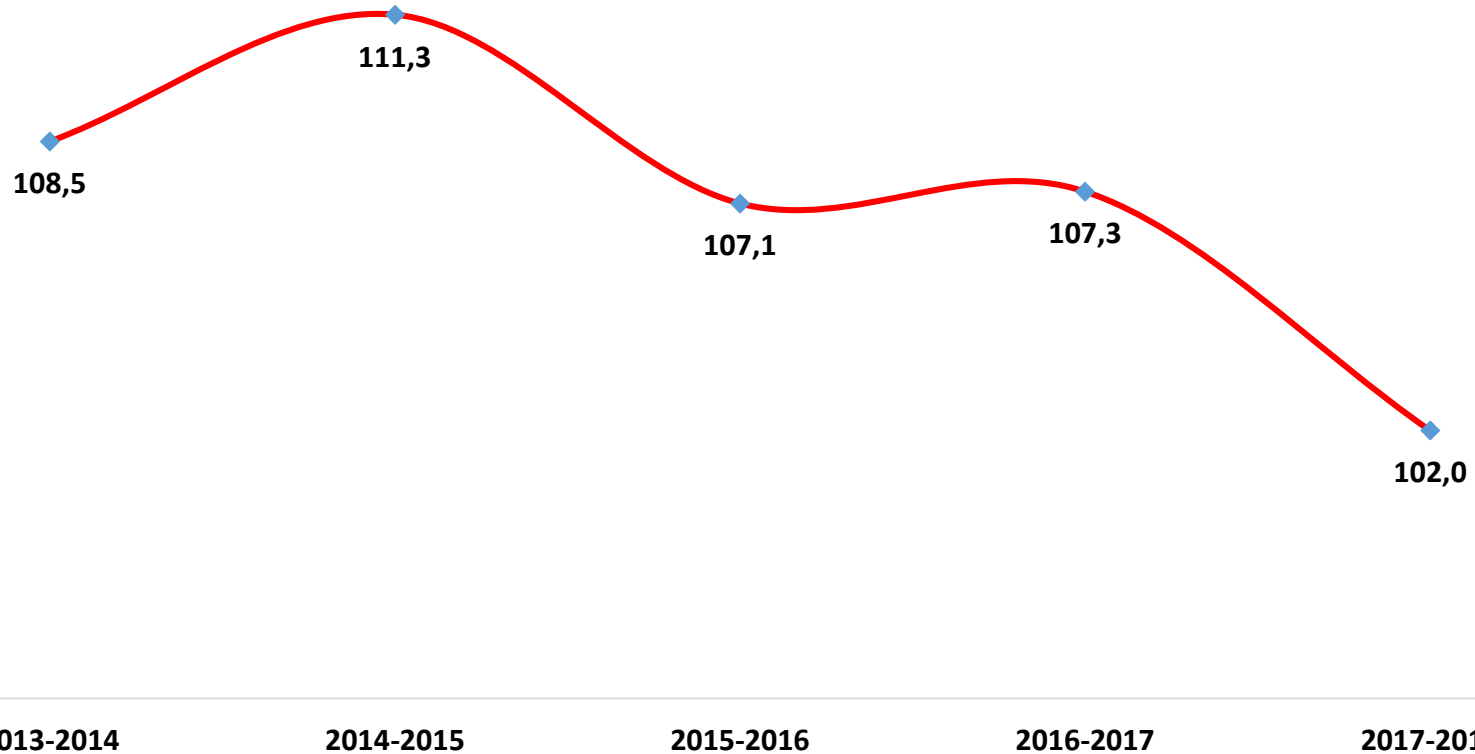
Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Σημ. Γίνεται παραδοχή ότι ο μέση ετήσια ονομαστική απόδοση των αποθεματικών είναι 3% (αντιστοιχεί σε μέση πραγματική απόδοση 1%, με 2% μέσο ρυθμό πληθωρισμού)

Εκπαίδευση

Η μείωση των γεννήσεων έχει ήδη «εισαχθεί» στο Δημοτικό Σχολείο από το 2015

Μαθητές Α' τάξης Δημοτικού (χιλ., 2013-2017)

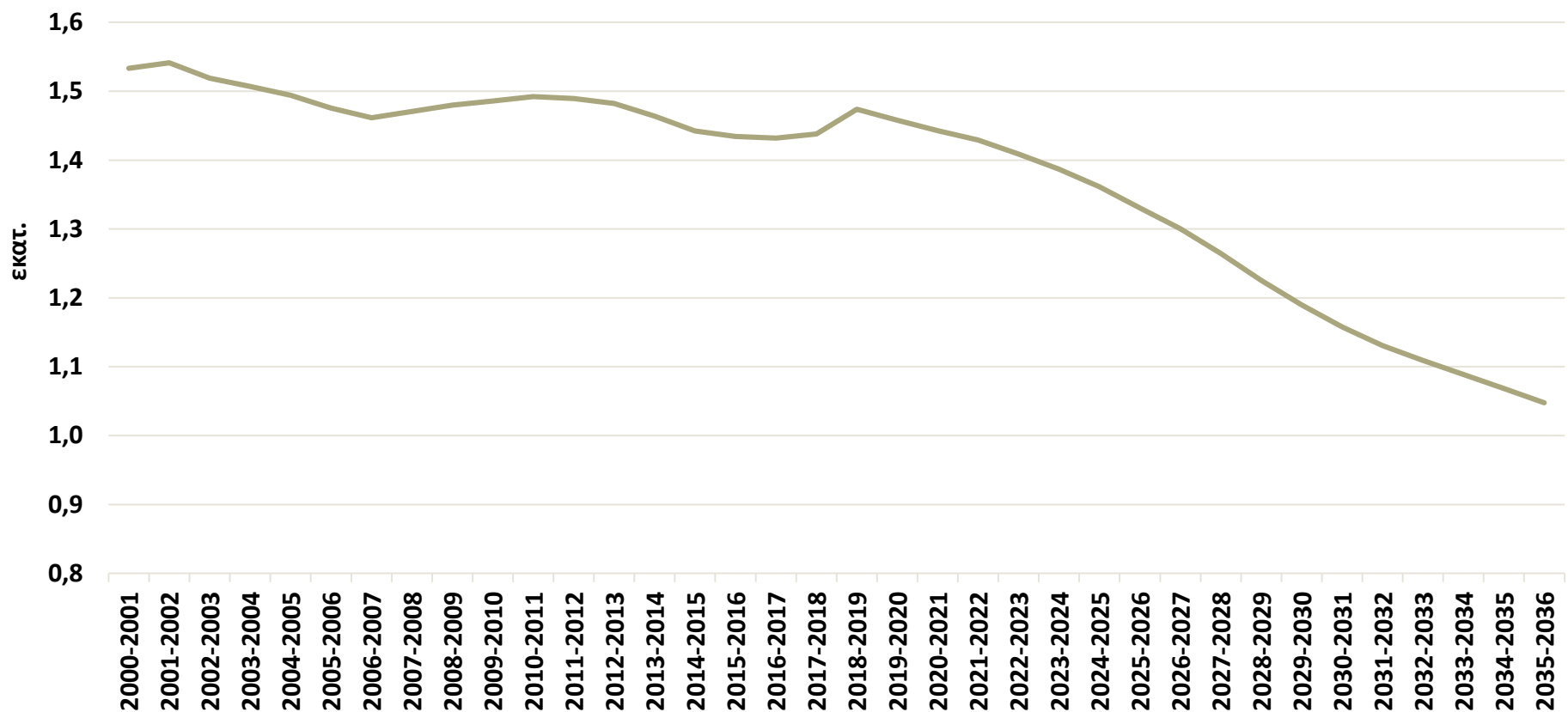


Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Τα παιδιά που πήγαν Α' Δημοτικού το 2014, γεννήθηκαν το 2008, έτος κατά το οποίο ο αριθμός των γεννήσεων στην Ελλάδα (118,3 χιλ.) έλαβε τη μεγαλύτερη τιμή του από το 1985 (116,5 χιλ.). Έκτοτε οι γεννήσεις – με εξαίρεση το 2016 – μειώνονται

Αν δεν υπάρξουν ριζικές αλλαγές, ο συνολικός αριθμός των μαθητών θα μειωθεί δραματικά μέχρι το 2035

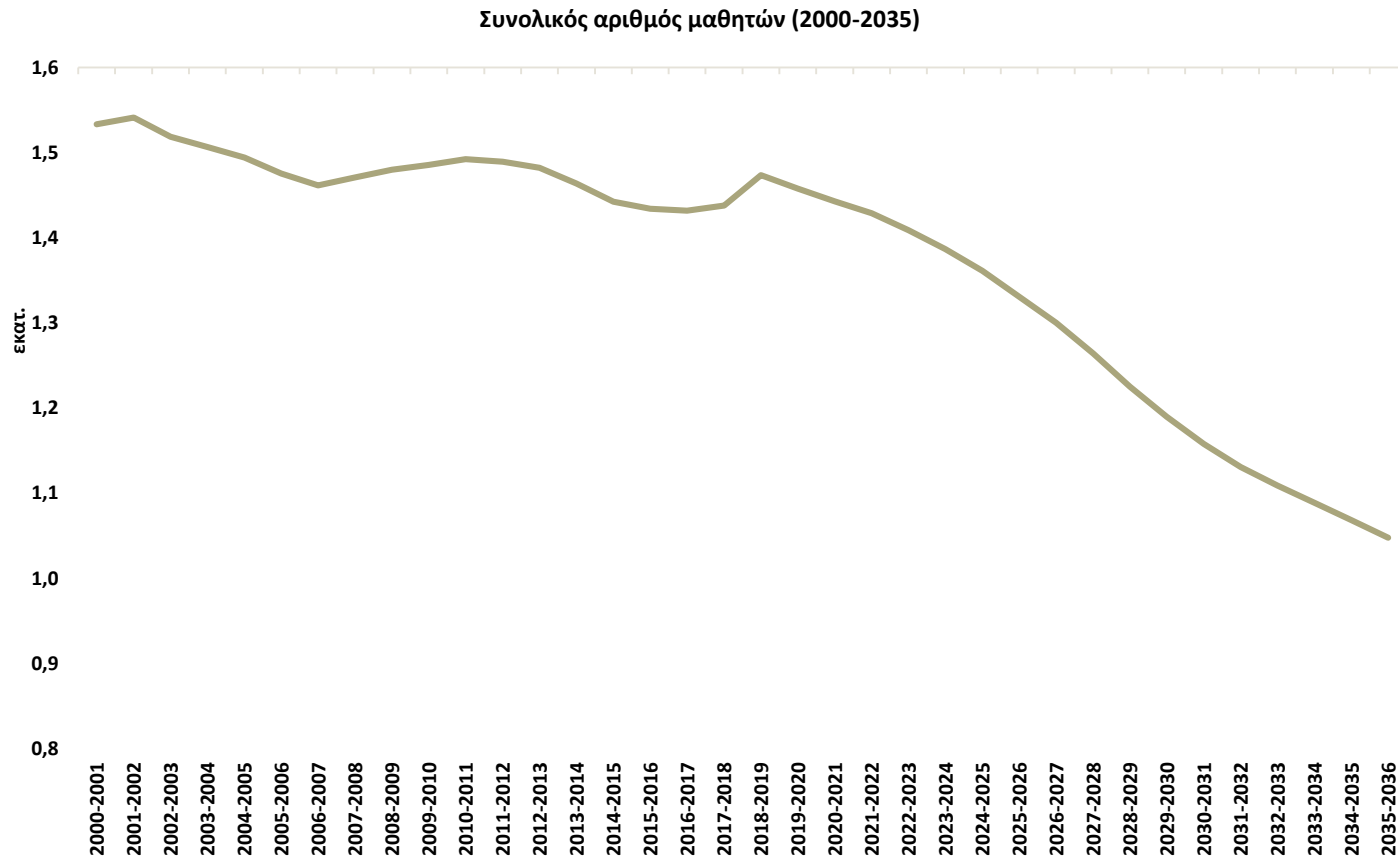
Συνολικός αριθμός μαθητών (2000-2035)



Πηγή: ΙΟΒΕ

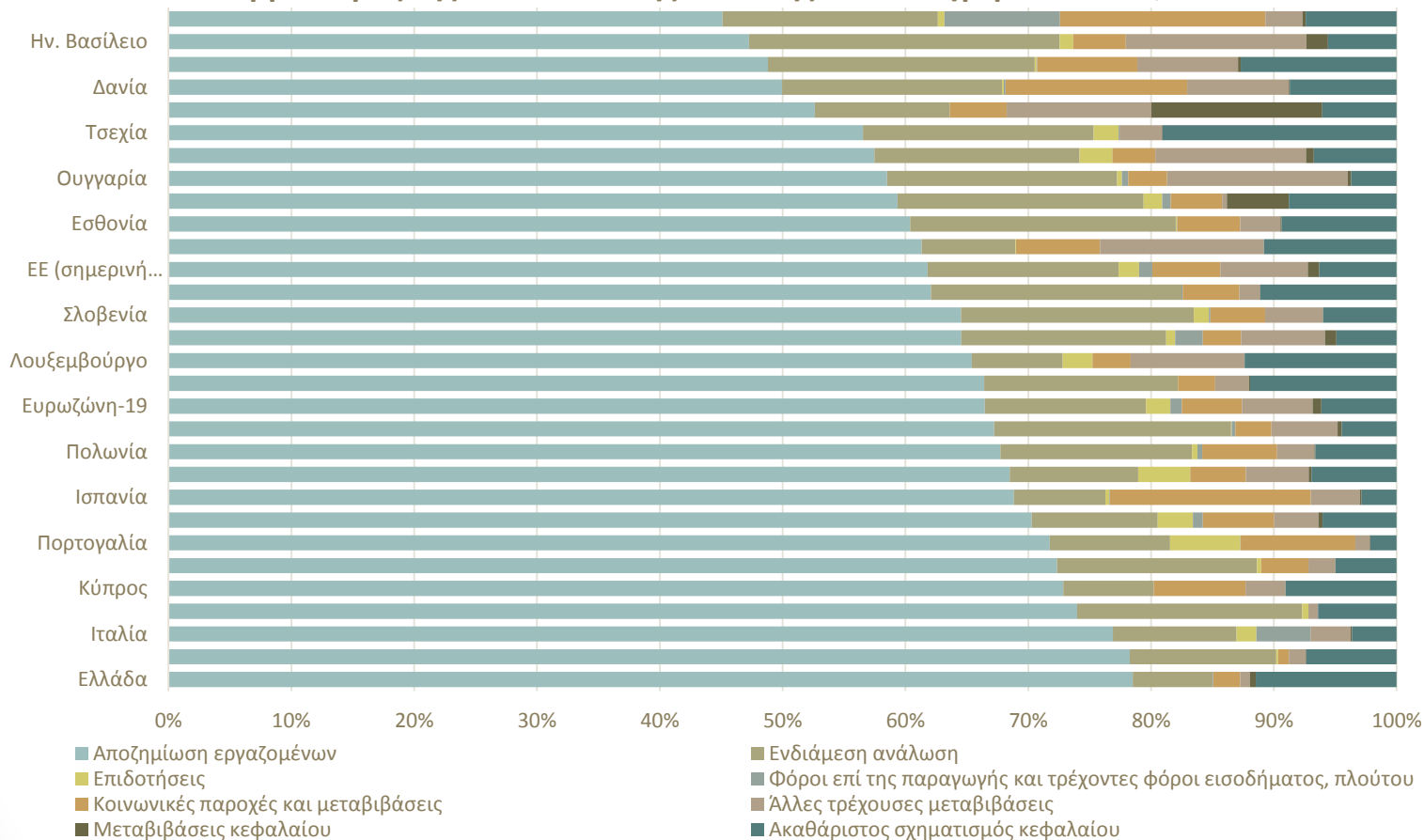
Ο συνολικός αριθμός των μαθητών από 1,48 εκατ. το 2008 θα μειωθεί σε 1,05 εκατ. περίπου (29,2% ή 432,3 χιλ. λιγότεροι μαθητές) μέχρι το 2035

Ο συνολικός αριθμός των μαθητών αναμένεται να πέσει από 1,5 εκατ. σε λιγότερο από 1,1 εκατ. μέχρι το 2035 (σχεδόν -30%)



Στις εκπαιδευτικές δαπάνες, η Ελλάδα έχει το υψηλότερο μερίδιο των αποζημιώσεων εργαζομένων στην ΕΕ

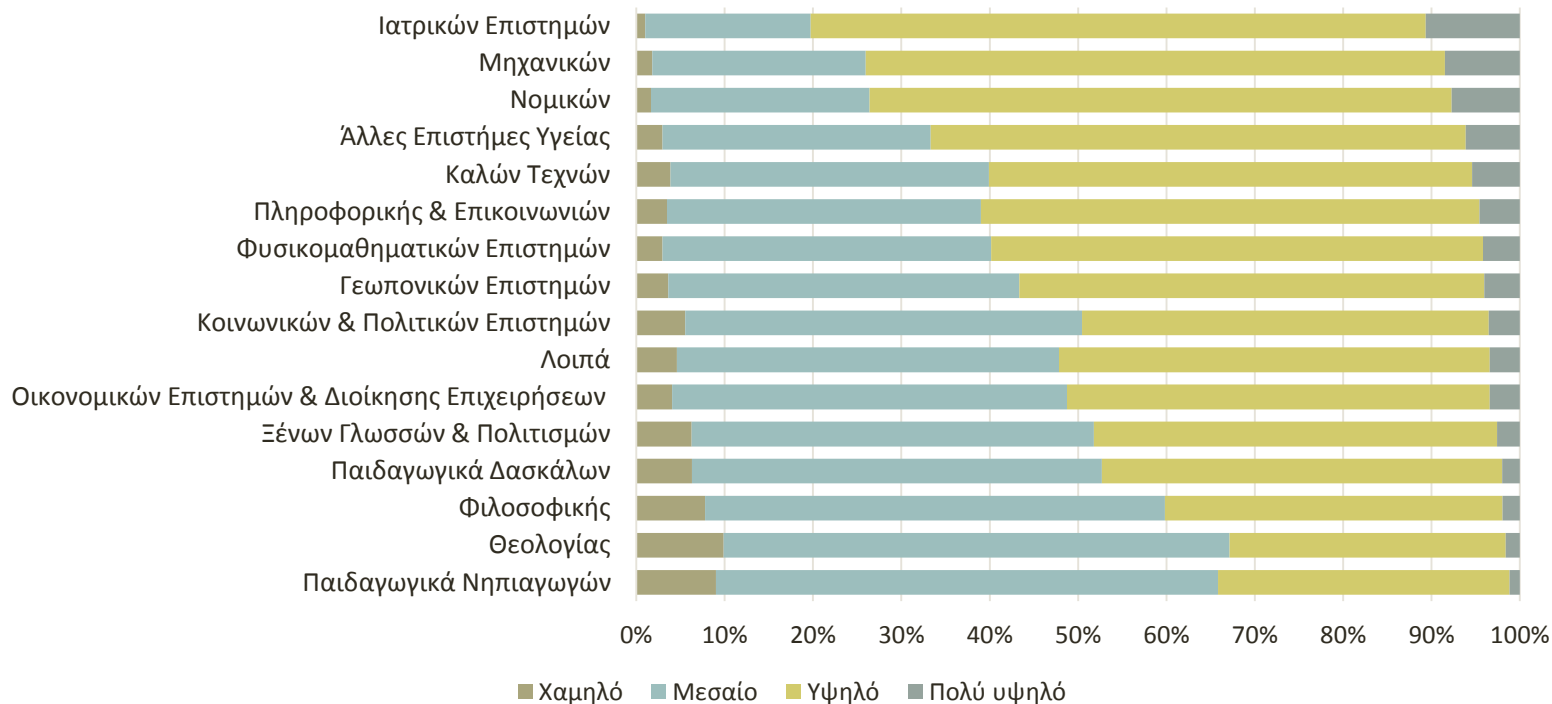
Κατακερματισμός της εκπαιδευτικής δαπάνης ανά κατηγορία COFOG, 2016



Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE.

Αυξημένα ποσοστά φοιτητών με «πολύ υψηλό» κοινωνικό - μορφωτικό επίπεδο γονέων στις πανεπιστημιακές σχολές ιατρικής, μηχανικών και νομικής

Κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο νοικοκυριού ανά πεδίο σπουδών στα πανεπιστήμια, Μ.Ο. 2001-2014



Πού εργάζονται οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης;

